

De dans op de vulkaan

De democratie in gebreke

A.M. de Jong

DE DANS OP DE VULKAAN

**[KLIK HIER](#) VOOR MEER INFORMATIE
OVER A.M.DE JONG
EN DEZE UITGAVE**

**[KLIK HIER](#) VOOR INFORMATIE
OVER DE BROCHURE
"OM EEN MENSELIJKE SAMENLEVING"
- OOK GRATIS TE DOWNLOADEN -**

De dans op de vulkaan

DE DEMOCRATIE IN GEBREKE

A.M. de Jong

Heruitgave onder redactie van Dirk van de Glind in
samenwerking met het A.M. de Jongmuseum
te Nieuw Vossemeer

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door
een subsidie van:

© 2025 A.M. de Jongmuseum Nieuw-Vossemeer
Uitgave verzorgd door Morgenland Uitgeverij
Vormgeving omslag: Dirk van de Glind en Mirjam Nieuwenhuizen
Afbeelding frontcover: Pixabay
Afbeeldingen binnenwerk: A.M. de Jongmuseum
Drukwerk: PrintSupport4U

ISBN 9789083436449

Uit dit boek mag uiteraard geciteerd worden, graag met bronvermelding. Het overnemen van fragmenten voor commerciële doeleinden is alleen toegestaan na voorafgaande, schriftelijke toestemming van het A.M. de Jongmuseum.

Morgenland Uitgeverij ontleent haar naam aan het werk van Hermann Hesse (1877-1962) die met zijn 'Reizigers naar het Morgenland' doelde op alle mensen van goede wil die over de grenzen van tijden, landen, volken, culturen en religies heen, dromen van en bijdragen aan een wereld waarin mensen tot hun bestemming komen.

Over deze heruitgave

Met alle aandacht voor de grote romans van A.M. de Jong dreigt één bijzonder werk van deze markante schrijver gemakkelijk aan onze aandacht te ontsnappen: *De dans op de vulkaan*.

De Jong schreef deze brochure in de laatste weken van 1938 en de eerste week van 1939. Hij legde daarin de vinger op de zere plek. Hij schreef over het christendom dat weliswaar naastenliefde predikte, maar zich liet lenen door extreemrechts. Ook constateerde hij dat staatslieden die zichzelf als democraten beschouwden, het niet aandurfdën om de oprukkende en openlijk steeds destructiever wordende machten een halt toe te roepen. De Jong legde pijnlijk bloot waar de democratieën in die tijd in gebreke bleven en hij waarschuwde voor het grote gevaar van het opkomende populisme en fascisme.

Met de kennis van nu, en wetende dat *De dans op de vulkaan* kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog is geschreven, is deze brochure een indrukwekkend en leerzaam document. Het biedt een even helder als verontrustend tijdsbeeld en de urgentie van De Jongs waarschuwing kan de lezer moeilijk ontgaan. Want de economische crisis, de opkomst van het fascisme en de toenemende polarisatie zijn thema's die ook vandaag actueel zijn, net als het verlangen naar zekerheid en veiligheid. En nu meerdere alfamannetjes en -vrouwjes zich verdringen rond de apenrots en de democratie wereldwijd opnieuw onder druk staat, zijn de waarschuwende woorden van De Jong helaas actueler dan ooit.

De dans op de vulkaan herinnert ons eraan hoe belangrijk het is om waakzaam te blijven voor de gevaren van extremisme en intolerantie. Opdat we niet afglijden naar een nietsontziende samenleving waarin de mens die anders is of lijkt wordt buitengesloten en afgeschreven.

We hopen dat deze heruitgave vele lezers zal stimuleren de waarde van vrijheid en democratie te zien en pal te staan voor menselijkheid, mensenrechten en onze democratische rechtsstaat.

Marc van Tienen, A.M. de Jongmuseum Nieuw-Vossemeer
Dirk van de Glind, redactie

NB. Om de originele tekst van De Jong beter te kunnen duiden, zijn de hoofdstukken van titels en de paragrafen van tussenkopjes voorzien. Waar dat nuttig leek, is het taalgebruik gemoderniseerd. Ook zijn er voetnoten toegevoegd om te verhelderen wat voor lezers van nu mogelijk minder of niet bekend is.

Inhoud

NB: de titels zijn ook linken: klik je erop, dan zoef je naar de betreffende pagina. Klik je op [NAAR INHOUDSOPGAVE](#) onderaan de pagina, dan zoef je terug naar de inhoudsopgave.

Over deze heruitgave 5

Voorwoord 11

1. Het falen van de democratie en het christendom bij de machtsgreep van het fascisme 13

- a. De democratie bedreigd door kapitalisme en machtsongor 13
- b. In de greep van de economisch sterkeren 13
- c. Heersersnaturen ondermijnden de democratie 14
- d. Het falen van de democratie en het christendom 16
- e. Wezen en verantwoordelijkheid van de democratie 17
- f. Leiders die willen heersen in plaats van dienen 18
- g. De machtsgreep van Mussolini en het verraad van het Vaticaan 19
- h. Het verraad van de democratie 20
- i. De wraak van Mussolini en het zwijgen van de democratie 21
- j. Het verraad van Abessinië 22

2. De doodzonde van het Verdrag van Versailles 25

- a. Overwinnaarsverdazing en blindheid voor het gevaar van het nationaalsocialisme 25
- b. De verontrustende opmars van Hitler en zijn bruine ploegen 26
- c. Het verraad van de 'Anschluss' 27
- d. De 'as Rome-Berlijn' 28
- e. Het verraad van Tsjecho-Slowakije 29

3. Toenemende onmenselijkheid en het ontkennen van verantwoordelijkheid 31

- a. Fascisme in Spanje 31
- b. De laffe komedie van de 'niet-inmenging' 32
- c. Het falen van de democratie tegenover Japan 33
- d. Racisme, antisemitisme, vervolgingen en deportaties 34
- e. De Kristallnacht 34
- f. Jodenvervolgingen en de dreiging met uitroeiing 36
- g. Het sluiten van de grenzen voor vluchtelingen 37
- h. Nederlands asielbeleid 37

i. Het ontkennen van verantwoordelijkheid voor vluchtelingen 38

4. De oproep aan de democratie om recht te doen aan haar beginselen en het fascisme te stoppen 40

- a. De democratie verkocht door het kapitalisme 40
- b. De dictatuur als beschermer van het kapitalisme 41
- c. Het wezen van de dictator 41
- d. De onvermijdelijke val van de dictatoriale schijn-grootheid 43
- e. Verblinde geldschietters en staatslieden 44
- f. Het verraad van de burgerlijke en christelijke pers 45
- g. De misrekening van de democratie en de Rooms-Katholieke Kerk 46
- h. De vrees voor het socialisme als slechte raadgever 46
- i. Het fatsoen van de minister-president van België 48
- j. Beschamende betrekkingen met moordenaars 49
- k. Immorele en domme politiek 50
- l. De dictatuur wil veel meer dan het nu al heeft genomen 51
- m. De democratie in groot gevaar moet zich bezinnen 53
- n. Het beest moet worden verstikt of het zal ons allen verslinden 54
- o. President Roosevelt houdt de wereld een spiegel voor 55
- p. De dreiging van een vernietigende oorlog 56
- q. De keuze tussen moord en menselijkheid 57

Oorlogsjaren en de moord 59

Omdat het moet 59

Verdriet 59

De moord 60

De dans op de vulkaan

De democratie in gebreke

A.M. de Jong

Voorwoord

De schrijver van deze brochure is een volbloed „Ariër" (al weet hij niet precies, wat dit is, voelt het dus niet als een eer of voorrecht en kan er evenmin dankbaar voor zijn), is gesproken uit een Katholiek boeren- en arbeidersgeslacht, is niet met een Joodse vrouw getrouwd en heeft generlei voorkeur voor Joden, die hij beschouwt als alle andere mensen, niet beter en niet slechter. Hij was nooit vrijmetselaar, noch bolsjewiek.

De brochure werd niet geschreven en evenmin uitgegeven uit winstbejag, want de baten, die zij eventueel zou mogen opleveren, worden geheel afgestaan aan het Comité voor vervolgen omwille van geloof of ras.

De auteur merkt op, dat dit een zonderling voorwoord is, en constateert, dat het alleen bewijst in wat voor zonderlinge tijd wij leven, die dwingt tot weinig intelligente en zelfs zotte verklaringen als de bovenstaande.

A.M. de Jong
Kerstvakantie 1938

Het is duidelijk gebleken
dat wie de vriendschap koopt
van een kannibaal
daarmee niet veilig is
voor zijn vraatzucht.

1. Het falen van de democratie en het christendom bij de machtsgreep van het fascisme

a. De democratie bedreigd door kapitalisme en machtsongor

De democratie is de voorlopig laatste fase in de lange reeks, waarlangs de mens zich ontwikkelde van egocentrisch en alleen voor het eigen leven vechtend natuurwezen tot een wezen dat zich vrijwillig onderschikt aan de eisen van een geordende samenleving. In deze samenleving komt zijn individuele vrijheid volkomen tot haar recht door zijn bevoegdheid mee te bepalen hoe die samenleving zal zijn ingericht, hoe en door wie zij zal worden bestuurd. Deze vrijheid is slechts beperkt door het morele begrip van het cultuurwezen, beseffend, dat een vrijheid, die anderen hindert of onderdrukt, immoreel is en niet anders dan onvrijheid schept. Door talloze eeuwen heen streed en leed de mensheid om zich te bereiden tot deze edele vrijheid. In bloedige revoluties werd zij veroverd op tirannieke systemen en de democratie werd de principiële bevestiging ervan. Eenvoudig, kort en begrijpelijk gezegd, stelde zij de samenleving op de basis van „De Rechten van de Mens en de Burger“, de prachtige leuze van de Franse Revolutie, die het nieuwe tijdperk inluidde. De negentiende eeuw zag de overwinning van deze gedachte, de democratie zette zich door en begon de opbouw van een waarlijk nieuwe wereld, waarin ieder gelijk was voor de wet en dezelfde rechten en kansen zou hebben.

b. In de greep van de economisch sterkeren

De democratie is niet geworden wat de fanatieke verkondigers en voorvechters er in glanzend idealisme van verwacht hadden. De overgrote massa van de mensen is niet waarlijk bevrijd, maar bleef geketend in de greep van de economisch sterkeren. De tegenstelling tussen kapitaal en arbeid ontwikkelde zich als die tussen een almachtige meester en een loonslaaf. Wie onbevooroordeeld toeziet, moet dit constateren. Maar democratie betekent toch: vrijheid, en ondanks alles is gebleken, dat dit woord onder haar bewind niet meer volkomen een leeg begrip was. De loonslaven hebben zich onder de democratie, gebruik makend van hun grondwettelijke rechten, kunnen organiseren en rebellie plegen tegen de meesters, die met de economische hand wilden terugnemen, wat zij met de politiek voor ieder hadden veroverd. De machtelozen zijn sterk geworden door solidariteit en hebben de machtigen gedwongen stuk voor stuk hun eisen in te willigen. De weinige wijzen onder deze machtigen hebben dit zonder wrok aangezien, beseffend dat de Rechten van de Mens, eenmaal als grondslag van de maatschappelijke opbouw geproclameerd, niet het voorrecht konden blijven van een kleine groep uitverkorenen. Maar de grote meerderheid van de bekrompener geesten onder hen hebben zich hardnekkig verzet tegen de natuurlijke ontwikkeling van de eenmaal te hunnen voordele veroverde democratie, die zij alleen begrepen als de voorwaarde voor hun onbeperkte vrijheid... om te heersen. Historisch bewustzijn noch christenzin hebben dezen ervan kunnen weerhouden een stompzinnig, overwonnen en heidens egoïsme als leidend beginsel voor hun leven en daden te aanvaarden. Zij waren geen democraten, maar dwingelanden in hun hart. Zij waren niet tevreden met de waardigheid van leiders van de vrij geworden mensen, zij wilden opnieuw onbeperkte heersers zijn over onmachtigen en rechtelozen, ongekroonde koningen van de kapitalistische economie.

c. Heersersnaturen ondermijnden de democratie

Het zijn deze heersersnaturen, die de democratie steeds ondermijnd hebben. Zij hebben de gelegenheid, haar te verraden en

uit te leveren, zonder aarzelen aangegrepen zodra deze zich voordeed. Zij werden de promotors, de beschermheren en geldschietters van het fascisme. Zij bleven voorzichtig achter de schermen, maar leverden de motorische kracht. In Mussolini¹ en zijn buitenlandse navolgers meenden zij de zozeer verlangde mogelijkheid te zien, de steeds groeiende, voor hun heerszucht steeds gevaarlijker wordende arbeidersbeweging neer te slaan en daarna alle politieke en economische macht terug te brengen aan de „geboren" heren en heersers. Buiten de dictatoriale staten zijn er nóg verdwaalde, verblinde geld- en industriemagnaten, die zich vergapen aan deze bedrieglijke illusie. Hun collega's in Italië en Duitsland weten nu wel beter en betreuren hun kortzichtigheid. Ze zijn werktuigen geworden in de hand van harde dictatoren en hun corrupte, machtsdronken bendegenoten. En zij begrijpen niet, dat hun vrienden in het buitenland nóg de schellen niet van de ogen gevallen zijn en dat ze niet al hun geld en invloed aanwenden om het ook daar opkomende fascisme te helpen neerslaan en de democratie te helpen redden ten koste van alles. Fascistische dictatuur betekent slavernij, ook voor de bezitters, ook voor de economisch machtigen. In de dictatuur is geen plaats voor heersers naast de dictator, ook niet voor economische. In de dictatuur is er maar één, die vrij denken en handelen mag: de dictator. De droom van de promotors van Mussolini en Hitler² is wreed verstoord door de ontstellende werkelijkheid van de fascistische praktijk, die het land en al zijn inwoners knecht en uitmergelt tot de onvermijdelijke ineenstorting volgt. Geen enkele dictatuur, die de wereldgeschiedenis ooit zag, heeft zich kunnen handhaven. Zij zijn in bloed en tranen ondergegaan. De tranen van de bedrogen volken, het bloed van bedriegers en bedrogenen samen. Het zal de fascistische overweldigers niet beter vergaan. Maar welke gruwelen wachten onze wereld, eer

¹ Benito Mussolini (1883-1945) kwam in 1922 aan de macht en maakte van Italië een fascistische staat. Hij werd Il Duce genoemd.

² Adolf Hitler (1889-1945) kwam in 1933 aan de macht en maakte van Duitsland, een totalitaire nationaalsocialistische staat met hem als absolute dictator.

de schande is uitgeroeid en het werk van de waarachtige beschaving kan worden hervat?

En hoe is het mogelijk geweest, dat het zover kwam ?

Schaduw over Europa
Cartoon van George van Raemdonck uit 1922

d. Het falen van de democratie en het christendom

Dat is mogelijk geworden, doordat de democratie niet diep en zuiver leefde naar haar eigen beginselen, het minst van al in hen, die golden als haar beste vertegenwoordigers, haar leiders. Dat is mogelijk geworden ook, doordat het christendom, na zoveel eeuwen zijn grote en hoge ethische beginselen niet levend heeft kunnen maken in de zielen en geesten van de belijders van deze leer, het minst van al in hen, die golden als zijn beste vertegenwoordigers, zijn leiders. Democratie en christendom, in theorie de twee machtige pijlers van de westerse beschaving hebben in de praktijk gefaald en falen nog iedere dag. Zij falen, omdat zij zich niet innerlijk, maar uiterlijk willen handhaven. Zij falen, omdat zij onvoldoende geleid worden, omdat hun leiders heer-

sers willen zijn en blijven. Christenen dienen de wereld meer dan God. Democraten begeren de macht meer dan het recht. En zo rot een beschaving weg tot barbaarsheid.

e. Wezen en verantwoordelijkheid van de democratie

Democratie is immers veel meer dan een staatsvorm alleen. Zij is een ethisch levensbeginsel. Zij wortelt in de achting en de liefde voor de Mens, de liefde voor de vrijheid en de hoogst bereikbare gerechtigheid, eerbied voor de gemeenschap. Niet enkel nationaal. Waarachtige democratie denkt evenals waarachtig christendom internationaal en kan niet tevreden zijn vóór haar beginselen overal in de wereld overwonnen hebben. Grote geestelijke principes eisen een apostolische gezindheid en zonder deze zijn ze machteloos, waardeloos, een leeg omhulsel met fraaie inscriptie.

Democratie bedoelt vrijheid zonder botte zelfzucht, gedisciplineerd door het hoogste gevoel voor verantwoordelijkheid: dat tegenover de gemeenschap. Gelijk heel veel andere begrippen heeft onder de democratie ook dat van macht een andere inhoud, een andere zin gekregen. Wie macht verwierf in de democratie, kreeg deze geleend door het volk, als vertrouwensman, als gekozen leider en bestuurder, beheerder van de volksvrijheden en de nationale belangen. Zijn hoogste en eerste taak is: bescherming en handhaving van de democratie, grondslag en draagsteen van staat, cultuur en volksleven. En deze taak eindigt niet bij de nationale bedrijvigheid. Elke nationale democratie is zedelijk verplicht de wereld-democratie te helpen handhaven en beschermen. De Rechten van de Mens kunnen niet ophouden aan de landsgrenzen, zij zijn en blijven een internationaal, een wereld-, een mensheidsbegrip. Geen nationale democratie kan lijdelijk toezien, als de democratie elders geschonden, vertrapt en om hals gebracht wordt, zonder daardoor zelf geschonden te worden, zowel innerlijk als uiterlijk. Zij is een morele waarde, en waarachtige moraal kent noch erkent grenzen. Dat doen alleen diplomaten en verblinde regeringen, die vergaten hoe en waartoe zij door de volken tot de macht geroepen werden.

f. Leiders die willen heersen in plaats van dienen

In de democratie moet gelden, dat macht verplicht. Zij heeft de macht, die wil heersen, in de ban gedaan. De macht moet dienen. Zij dient niet de grootheid van de machtsdrager, maar de belangen van het volk, en daarnaast en daar bovenuit: het heil van de mensheid, dat zij verzekerd acht door de beginselen van de democratie. Deze macht is wijs en kan vooruit zien, zij is ruim en breed van opvatting en denkt niet aan zichzelf. Zo heeft de democratie zich de macht voorgesteld: een middel tot weldoen, niet langer een bevrediging van persoonlijke ijdelheid en heerszucht. Hoe en door wie wordt de macht in de democratische landen uitgeoefend?

Door mensen, die ermee spelen als in de tijden vóór de democratie, niet tot heil, maar tot onnoemelijke schade van de volken, die nog niet geleerd hebben, de macht over te dragen aan de mensen met het juiste begrip en de goede gezindheid. De gekozen leiders van de democratie zijn valse leiders, cynische heersersnaturen, die in wezen het volk verachten als de domme, gemakkelijk om de tuin te leiden massa, leiders, die niet geloven in de beginselen, die zij heten te vertegenwoordigen. Zij spreken met de mond over de voortreffelijkheid van de democratie, maar in hun hart geloven zij in de autocratie en het recht van de sterkste. Zij willen heersen en niet dienen. Zij hebben de mond vol fraaie leuzen, maar zij voeren nooit en nergens iets anders dan machtspolitiek, zij hebben voor niets eerbied dan voor kracht, zij knoeien en konkelen door middel van de geheime diplomatie, deze uitvinding van Satan, de macht is hun geen middel meer, maar opnieuw doel, en wat uitgeworpen was als zedeloos en ondoelmatig, is allang weer in ere hersteld, stilzwijgend en langs slinkse wegen. Wat opgericht was als symbool en eerste werktuig van de nieuwe tijd, de Volkenbond, is listig ontkracht, veronachtzaamd en verlaten, omdat het nooit een bond was van volken, maar van onwillige en ten dele kwaad-

willige regeringen. De machtige leiders van de democratie hebben nooit werkelijk geloofd in de heilzaamheid en doelmatigheid van de Volkenbond. Zij konden er niet in geloven, omdat zij hem niet werkelijk wilden. Te vast zaten zij geklonken aan de heerlijkheid van hun soevereine macht en geen grein wilden zij daarvan prijs geven. Zij hebben de Volkenbond verraden en verloochend, zoals zij de democratie hebben gedaan. Moet men, de verschijnselen van de tijd aanschouwend, niet tot de gevolgtrekking komen, dat in onze wereld noch christendom, noch democratie bestaan? In naam, ja! Zelfs zeer nadrukkelijk, luidruchtig, demonstratief. In wezen niet. Laten wij enkele van de meest in 't oog springende verschijnselen achtereenvolgens nagaan.

g. De machtsgreep van Mussolini en het verraad van het Vaticaan

De democratie, winnaar van de wereldoorlog, schepper van de monsterachtige misgeboorte die het Verdrag van Versailles heet, is begonnen met lijdzaam toe te zien hoe in Italië de eerste grote aanval tegen haar stelsel werd ingezet. Een moderne condottiere³ – renegaat⁴-katholiek, renegaat-vrijdenker, renegaat-pacifist, renegaat socialist – verzamelde wanhopige en duistere elementen om zich heen, herstelde het bendewezen, blies de autocratisch-chauvinistische denkbeelden nieuw leven in, liet vroegere kameraden en geestverwanten, trouw gebleven aan hun idealen, mishandelen en vermoorden in hun eigen huis, te midden van hun kinderen, aan tafel bij de maaltijd, in bed naast hun vrouw, op straat, op de landwegen, in de bossen. De democratie vond het „een binnenlandse aangelegenheid". Het uitgemergelde, door de oorlog gedesorganiseerde en gedemoraliseerde Italië kon er niet tegenop. Het bendevoofd, zwaar gesteund door de magnaten van handel, industrie en

³ Condottieri waren de organisatoren en aanvoerders van huurlingenlegers die werden ingeschakeld door de Italiaanse stadstaten van de late middeleeuwen tot halverwege de 15e eeuw. (Wikipedia)

⁴ Afvallige of geloofsverzaker

bankwezen, slaagde er in een staatsgreep te volbrengen, constitueerde zich als eerste minister, vernietigde grondwet en democratisch staatsbestel, nam als alleenheerser het heft in handen. De kleine koning mocht blijven voor de decoratieve schijn, mits hij op alles ja en amen zei.

Mussolini begon een politiek van bluf, afpersing en dreigementen, zwetste over de wedergeboorte van het Romeinse Rijk, blies zich ontzaglijk op, trapte het Italiaanse volk onder zijn dictatuur, bedroog dat volk en de hele wereld, vond de corporatieve staat uit en verklaarde die primair in alles. Een nieuwe Machiavelli⁵, die diens schaamteloze leerstellingen schaamteloos in praktijk brengt. De fanatieke vrijdenker, die in zijn jonge jaren veroordeeld werd omdat hij een katholieke kerkdienst verstoord had, werd vroom en sloot een concordaat met het Vaticaan. De Heilige Vader kreeg een belachelijk en overigens zuiver symbolisch bedoeld wereldlijk gezag in de Vaticaanstad. Voor deze schotel linzen verkocht hij zijn eerstgeboorterecht en erkende de usurpator⁶, wiens weg bezaaid lag met lijken van onschuldige, geestelijke tegenstanders, als gelijkwaardige partij, als wettig regeerder en hoogachtbaar man. Onder de zegen van de Kerk ging het bendehoofd een grote toekomst tegemoet. Het Vaticaan had gefaald, de schijn boven het wezen verkozen, de wereld boven God, de aardse eer boven het martelaarschap; het dekte met zijn gezag de zedeloze heerschappij van de horde, die zich met dolk en pistool een weg gebaand had naar de macht. Het maakte zich dusdoende medeplichtig aan de enorme misdaad, die bekroond werd door de mars naar Rome. Het heeft tijd en gelegenheid gekregen zich dit verraad aan de leer van Christus bitter te berouwen, en het is nog niet aan het eind van zijn moeilijkheden.

h. Het verraad van de democratie

⁵ Niccolò Machiavelli (1469-1527) was een invloedrijke politiek filosoof uit de renaissance die geloofde dat de doelen immorele middelen konden rechtvaardigen.

⁶ Overweldiger

Wat deed de democratie, die haar beginselen bezoedeld, beledigd en vermoord zag door de benden van de duisterlingen? Zij stuurde haar gezanten naar „de eerste minister" van Italië, om hem buigend hun hulde te betuigen. Zij steunde hem in zijn bloedige opmars door zich te onthouden van verzet of waarschuwing, later door hem te eerbiedigen als de sterke man, zij vertelde stralend, dat nu de treinen op tijd vertrokken en zelfs aankwamen, en dat Mussolini derhalve een groot man was. Zij duldde zijn parvenuachtige aanmatiging, zij bukte voor zijn gebulder, zij liet hem zijn gang gaan, zij tolereerde dat in Italië elk spoor van democratie werd weggebrand. Het bendevoofd had overwonnen, hij werd erkend en geëerd als een staatsman, men legde hem geen moeilijkheden in de weg, maar stond hem leningen toe.

De opzienbarende, hondslafhartige moord op de edele Matteotti⁷ dreigde een ogenblik zo'n grote verontwaardiging in de wereld te wekken, dat de troon van de dictator begon te wankelen. Zo weinig steun gaf de democratie aan de wereldwoede dat Mussolini een jaar later de moordenaars kon laten vrijspreken na een proces dat een hoon was en een kaakslag voor het geweten, en de democratie handhaafde haar gezanten als voorheen.

i. De wraak van Mussolini en het zwijgen van de democratie

Mussolini, kwaad geworden over een belediging van de Italiaanse waardigheid, liet een stad op Korfoe van zee uit bombarderen, onschuldige burgers doden in volle vreedstijd, zonder een spoor van recht, de daad van een dol geworden barbaar. Wat deed de democratie? Zij mopperde binnensmonds, en liet haar gezanten waar zij waren. Zij voelde zich niet te hoog om vriendschappelijke betrekkingen te onderhouden met een land, dat geregeerd werd door de man van wie dit redeloze en

⁷ Giacomo Matteotti (22 mei 1885 - 10 juni 1924) was een Italiaans socialistisch politicus die in 1924 door een fascistische knokploeg vermoord werd.

zedeloze bevel was uitgegaan. Dat fascisme moord betekent, was eens te meer gebleken, maar dat was geen reden om de bedrijver van de wandaad te isoleren buiten de gemeenschap van fatsoenlijke staatslieden.

j. Het verraad van Abessinië

Onder een belachelijk en doorzichtig voorwendsel werd Abessinië⁸, op voorstel van Italië enkele jaren vroeger toegelaten als lid van de Volkenbond, een staat, hard werkend om vooruit te komen en de beschaving te bevorderen, door het Italië van Mussolini aangevallen, met vliegtuigen en gifgassen uitgemoord en veroverd. En waarachtig, de democratie kwam in beweging. De Volkenbond organiseerde sancties. Dat was lastig voor Italië, maar het kon doorvechten, want bijvoorbeeld benzine viel niet onder de contrabande⁹ en het Suezkanaal zette zijn sluizen wagenwijd open voor de transporten munitieschepen van de conquistadore¹⁰. Abessinië werd geroofd. Wat deed de democratie? Zij aanvaardde het voldongen feit en hief de sancties op. Zij treuzelde nog wat voor de goede vorm, maar successievelijk kwamen de gezanten terug met geloofsbrieven, gericht aan Z.M. de Koning van Italië, Keizer van Ethiopië. De roof was gelukt, de rover werd als wettig bezitter van het geroofde erkend.

Zelfs het opzienbarende boek van Maarschalk De Bono¹¹, waarin deze met kennelijke genoegdoening schaamteloos onthulde, dat de verovering van Abessinië al ruim twee jaar tevoren was vastgesteld en voorbereid, en dat het beruchte incident van Ual Ual¹² slechts een loos komedietje was geweest, zelfs deze ongehoord brutale en honende bekentenis, door Mussolini bovendien eigenhandig van een voorwoord voorzien,

⁸ Ethiopië

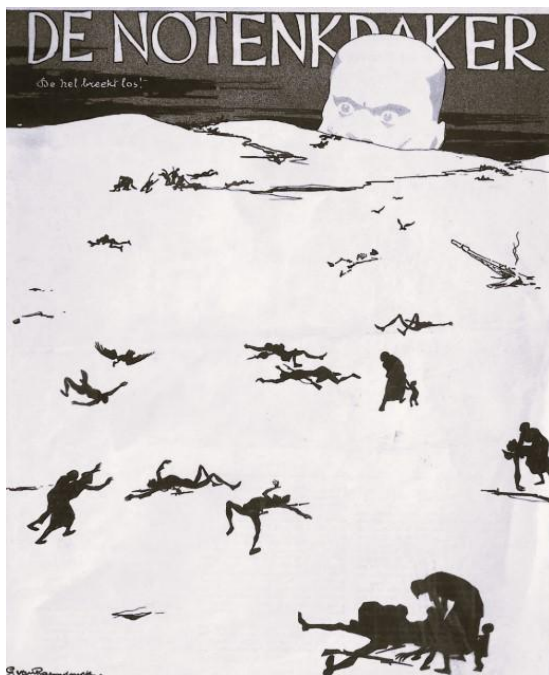
⁹ Verboden spullen

¹⁰ Veroveraar

¹¹ Emilio De Bono (1866 -1944) was een Italiaans militair en fascistisch politicus.

¹² Het Ual-Ual Incident was een gewapend conflict waarbij Ethiopische troepen het Italiaanse garnizoen in Ual-Ual aanvielen, dat volgens Ethiopië (sinds 1926) onwettig bezet was door de Italianen.

kon de democratische wereld niet tot energieke optreden bewegen. De democratische diplomatenruggen kromden zich voor als na, hoffelijk en onderdanig voor de geweldenaar. Is het wonder, dat zijn borst nog hoger zwelt en dat hij de democratie nog bloediger hoopt te honen?

“Thans staat Italië achter zijn zonen in Afrika”, aldus Mussolini
Cartoon van George van Reamdonck

Het Vaticaan steunde de rooftocht met zijn geld en gezag, ter bevordering van de komst van het Rijk van Koning Christus, dat blijkbaar gifgassen, tanks, vlammenwerpers en bombardementsvliegtuigen niet versmaadt als instrumenten ter bevestiging van de christelijke naastenliefde.

De Negus¹³ zwerft in ballingschap en mag niet in Genève komen. Hij verliest de processen, die hij voert om zijn persoonlijke eigendommen terug te krijgen.

Het Vaticaan en de democratie berustten in geweld en gruwelijk onrecht. Zij eren de geweldpleger als een gelijkwaardige in hun kring. Zullen zij niet eerder in actie komen dan op het ogenblik, dat de wurghand naar hun eigen keel reikt? Komen zij alleen in verzet, als zij vrezen voor hun eigen bestaan? In dat geval hebben zij alle aanspraak op zedelijk aanzien verloren. Het laagst ontwikkelde dier doet hetzelfde.

¹³ Titel van een Ethiopisch koning.

2. De doodzonde van het Verdrag van Versailles

a. Overwinnaarsverdwazing en blindheid voor het gevaar van het nationaalsocialisme

Alle fouten en zonden wreken zich. Het Verdrag van Versailles was een enorme fout en een doodzonde. Een monstrem van bruu egoïsme, wraakzucht, politieke en economische kortzichtigheid en overwinnaarsverdwazing. De "democraten" van de geallieerde landen brulden als Shylock¹⁴ om hun pond vlees. De Republiek van Weimar, die een beslissend element had kunnen zijn in de organische wederopbouw van Europa, geruïneerd en leeggebloed in de afschuwelijkste aller oorlogen, werd onder een druk gezet, waaronder zij moest bezwijken. De democratische staatslieden (hm..!) verstonden stemmen noch tekenen. De goedwillende leiders van de Republiek konden geen verzachting van betekenis verkrijgen. Het land werd gestort in een ononderbroken nijpende crisis. Het volk werd zo toegankelijk gemaakt voor de lokstem van elk extremisme, voor het zinloze gebral van elke verlossing belovende kwakzalver en demagoog. Maar zelfs de abnormale groei van het onbeschrijflijk stompzinnige, barbaars ruwe en volstrekt gewetenloze nationaalsocialisme was niet voldoende om de onbekwame, in machtsbewustzijn verstarde „staatslieden" van de grote democratieën de ogen te openen voor de dreigende gevaren, die hun overwinnaarspolitiek opriep. De opgezweept, overigens dilettantische en weinig oprechte vrees voor het communisme deed deze democraten het nationaalsocialisme, waarvan zij de onuitsprekelijke bestialiteit niet wilden zien, heimelijk aanmoedigen en bevoordelen. De kortzichtigheid en belangzucht van deze leidende staatsheden maakte van Duitsland eerst

¹⁴ Shylock is de hoofdpersoon in het tragi-komische toneelstuk *The Merchant of Venice* van William Shakespeare uit circa 1597. De titelfiguur, de koopman van Venetië, is Antonio, maar het stuk draait om het pond vlees dat Shylock van hem eist — Antonio's vlees. (Wikipedia)

een hongerkamp en toen een moordhol. Niet ten onrechte heeft Victor Marguérítte¹⁵ Hitler „fils de la Ruhr" (zoon van de Roerbe-zetting) genoemd. Juister nog ware het even verder terug te zien en hem „fils de Versailles" te noemen.

De democratie faalde jammerlijk toen zij het Verdrag van Versailles doordreef en met weergaloze hardheid uitvoerde, daarmee haar eigen beginselen verloochenend. Maar zij faalde eerst recht en volkomen erbarmelijk, toen Hitler en zijn gezellen aan het bewind kwamen en het spoedig iedereen duidelijk werd, wat dit ging betekenen.

Ontstellend en ongeloofelijk is het, wat de democratie geduld heeft van het Derde Rijk en hoe zij reageerde en nog reageert op de weerzinwekkende methoden, die het toepast tegenover zijn weerloze burgers en tegenover de absoluut niet weerloze, maar steeds aarzelande en lankmoedige democratische buitenwereld. Moet men niet tot de conclusie komen, dat de democratie niet beschikt over één enkele vastberaden, vooruitziende en daadkrachtige staatsman, bereid tot ingrijpen? Aan de honende en tergende onbeschoftheid van de heren in Berlijn en Rome kan men precies de afmetingen schatten van de democratische staatslieden. De bazigheid van de geallieerde regeringen, hun grote mond tegen de neergeslagen vijanden, hun vastbeslotenheid om af te dwingen wat niet aanstonds gegeven werd (kón worden)... het is alles verdwenen, ineengeschrompeld, weggeblazen door de storm van oorverscheurend gebrul, waarvan het centrum in Berlijn ligt. Verbazingwekkend is het. En eindeloos beschamend...

b. De verontrustende opmars van Hitler en zijn bruine ploegen

Hitler verscheurt het Verdrag van Versailles en weigert de schulden van Duitsland te erkennen en te betalen. De democratie pruttelt bedremmeld tegen, maar laat het geschieden. De nazi-horden vervolgen Joden en pacifisten, socialisten en vrijmetselaars, communisten en liberalen en Duits-nationalen,

¹⁵ Franse romanschrijver (1866-1942)

protestanten, die weigeren de suprematie van de staat boven God te erkennen, katholieken, die hun godsdienst trouwer willen zijn dan de Führer, kortom een ieder, die het waagt in onderdelen anders te denken dan de bezetenen van het partijbureau. Deze vervolgingen nemen afmetingen en vormen aan, die de duisterste tijden van de geschiedenis nauwelijks hebben gekend.

Het Vaticaan, ondanks de bloedige tekenen aan de hemel, sluit ook met deze overweldigers en mensenschenders een concordaat¹⁶. Safety first! De geslepen diplomaten, de gedegen kenners en doorgronders van mensen hopen voor hun Kerk iets goeds te bereiken door de bloedige hand ook van deze dictatuur te drukken... Beschamend... De democratie, die in bloedige revoluties de mensenrechten op de tirannie veroverde en ze heilig verklaarde voor het geweten en primair in de menselijke samenleving, zij steekt geen hand uit om aan de cultuurschande een einde te maken door een weloverwogen gezamenlijke actie tegen het land, waarin de gewelddoeners woeden. Hitler bouwt in ijltempo een nieuw, enorm leger op, bouwt zwermen oorlogsvliegtuigen, bezet onverwacht de Rijnstrook... De democratie mummelt wat vage protesten, waar Berlijn om grinnikt en verder geen nota van neemt. Na een periode van intimidatie en terreur valt het Saargebied door een volksstemming aan welks zuiverheid niemand gelooft, ondanks het toezicht van een internationaal legertje, aan Duitsland terug, en wordt hoffelijk uitgeleverd met de toekomstige slachtoffers van de bruine ploegen.

c. Het verraad van de 'Anschluss'

Hitler laat zich roepen door zijn nazi-knechten in Oostenrijk en marcheert er met vliegende vaandels en slaande trom binnen, laat zich huldigen als bevrijder en trapt onverwijd alles in elkaar wat geen nazi is, folter- en moordpartijen door S.A. en S.S. leren zelfs de verschrikte Oostenrijkse partijgangers begrijpen welk

¹⁶ Verdrag tussen kerk en staat, gebaseerd op eensgezindheid (Latijn: concordia)

beestachtig systeem zij binnengehaald hebben. Kardinaal Innitzer¹⁷ haast zich de usurpator zijn hondentrouw te betuigen en overdekt daardoor de Kerk opnieuw met schande. Spoedig¹⁸ zal hij ondervinden, dat zijn gefleem hem noch de Kerk zelfs maar een zweem van veiligheid of welwillendheid heeft gewaarborgd...

De democratie ziet hoofdschuddend toe, keurt ernstig af, wat er gebeurt, vindt het waarlijk ongehoord. Maar alles wat zij verder doet is smoesjes en methoden uitdenken om zich de verjaagde en beroofde joden en andere slachtoffers van het lijf te houden. Het was dezelfde democratie, die steeds met grote dapperheid, vastberadenheid van dreigementen en een recht-schappen gezicht elke poging tot „Anschluss" verijdeld had, toen het nog logisch en nuttig geweest zou zijn, het kleine monsterstaatje-zonder-levensvatbaarheid bij de Duitse Repu-bliek te voegen: het Verdrag van Versailles mocht niet geschon-den worden... Tegenover de redelijke wensen van een democratische republiek: casus belli¹⁹... Tegenover de geweld-dadige roof door de dictatuur: aanvaarden van het voldongen feit...

d. De 'as Rome-Berlijn'

Mussolini, die vroeger bij een bedreiging van Oostenrijk door Hitler aan de Brenner gemobiliseerd had, bleef deze keer thuis. Hij had ontdekt, dat een „as Rome-Berlijn" de democratie heel aardig de stuipen op het lijf kon jagen. Hij veracht Hitler, vindt diens methoden ondoelmatig, maar nu hij een voordelige mensenhandel met hem sluiten kon — de enige hard onder-drukte Duitse minderheid in Europa is die van het door Italië geannexeerde Zuid-Tirol, zuchtend onder de zware fascisten-

¹⁷ Aartsbisschop van Wenen in de tijd van de Anschluss

¹⁸ Mogelijk doelt De Jong op het volgende: Op 7 oktober 1938 preekt Innitzer over Christus als onze leider en koning. Een dag later worden de ruiten van zijn bisschoppelijk paleis ingegooid door de Hitlerjugend.

In Oostenrijk wordt overigens nog jaarlijks de Kardinaal Innitzerprijs uitgereikt.

¹⁹ Daad als aanleiding voor oorlog

laars, en de grote beschermer van al wat Duits is, Hitler genaamd, laat ze daar zuchten en verklaart de Brenner tot eeuwige grens tussen Duitsland en Italië — en daarnaast bovendien bereiken kan, dat de democratie nóg benauwder en gedweeër wordt, drukt hij hem aan zijn broederhart, en even eeuwig als de Brenner-grens staat de as Rome-Berlijn... Of de volken er ook zo over denken, is een kwestie van ondergeschikt belang: volken juichen of vloeken spontaan, al naar de bevelen van de gewapende handlangers van de dictatoren luiden.

e. Het verraad van Tsjecho-Slowakije

Dan volgt de diep beschamende, hartverscheurende geschiedenis van de vernietiging van de Tsjecho-Slowaakse Republiek. Men kan toegeven, dat deze republiek in zijn kunstmatige constructie een van de talloze fouten van Versailles was. Maar men kan niet ontkennen, dat onder Masaryk en Beneš²⁰ de samenstellende delen hecht en hechter aaneengroeiden, en dat de Duitse minderheid in het Sudetengebied op geen enkele wijze meer onderdrukt werd. Maar het nationaalsocialisme exploiteerde er zijn creatuur Henlein²¹, die wroette als een woelmuis en ononderbroken landverraad pleegde ten gunste van zijn Berlijnse lastgevers. De vrees voor wat er gebeuren kan als onverhoopt de dictator het land onder de voet zou lopen, moet in dit soort gevallen een zo machtig element geacht worden, dat de werkelijke gezindheid van de meerderheid van het volk niet meer te beoordelen valt.

Tsjecho-Slowakije was gesticht en sterk gemaakt, omdat het een bolwerk moest zijn van de geallieerde macht in Centraal Europa, een van de bolwerken tegen het gevreesde Sovjet-Rusland. Frankrijk en Engeland hadden herhaaldelijk gezworen, dat Tsjecho-Slowakije intact moest blijven en hoe ze nooit

²⁰ Tomáš Masaryk (1850-1937) en Edvard Beneš (1884-1948) waren presidenten van Tsjecho-Slowakije.

²¹ Konrad Henlein (1898-1945) was de leider van de nazipartij in het Sudetenland van de jaren dertig van de twintigste eeuw.

zouden dulden, dat iemand ook maar met een vinger raakte aan hun beschermeling, die immers voorbestemd was hun zulke gewichtige diensten te bewijzen en een laatste betrouwbare voorpost van de democratie in Midden Europa bleef.

Maar toen Hitler door de radio, onder een stroom van scheldwoorden en beledigingen aan het adres van president Beneš, het hoofd van een bevriende staat, verklaarde, dat hij nemen zou, wat hem niet gegeven werd, en dat zijn legers klaar stonden om te marcheren — toen voelde de opperdemocraat Chamberlain²² dat zijn voorgevoel hem niet bedrogen had en dat hij voorbestemd was om de Europese vrede te redden. En samen met die twee andere onverdenkbare democraten Daladier²³ en Mussolini, vloog hij naar München. In schone eensgezindheid verrieden en verkochten zij de machteloze kleine vriend Tsjecho-Slowakije, gooiden hem met priesterlijk gebaar voor de huilende nazi-wolven en beloofden trouwhartig, dat ze nauwgezet zouden toezien, dat het verscheuren van de prooi geschiedde volgens de beschaafde methoden, die zij hoogst persoonlijk waren overeengekomen. Och arme! Zelfs daartoe zijn de grote, zo welgezinde arbiters niet in staat gebleken! Maar zij keerden in triomf terug naar huis en lieten zich bejubelen als redders van de vrede en de democratische beginselen, die zij hadden versjacherd, bezoedeld en met voeten getreden. De dictators juichten ook...

²² Neville Chamberlain (1869–1940), Brits premier

²³ Édouard Daladier (1884-1970), premier van Frankrijk,

3. Toenemende onmenselijkheid en het ontkennen van verantwoordelijkheid

a. Fascisme in Spanje

Spanje is door het oproer van fascistische generaals en officieren tot een hel gemaakt. Een wettig gekozen regering, langs volkomen normale democratische weg aan het bewind gekomen, werd aangevallen door rebellerende troepen onder aanvoering van de uitgesproken fascist generaal Franco²⁴. Onder de zegenwensen van de paus trekt deze brave zoon van de Kerk met gehuurde Islamitische Moren en het uitschot van een vreemdelingenlegioen zijn vaderland binnen, waar de overmacht van clerus en adel verslagen lag, en een vrij volk een democratische staat wil opbouwen, eindelijk verlost van de verstikkende druk van de overheersende klik van kerkelijke en wereldlijke uitzuigers, die Spanje eeuwen lang hadden uitgemergd.

Wat doet de democratie? Snelt zij de democratische regering te hulp om nu althans Spanje te helpen behoeden voor een fascistische overstroming en al de gruwelen, die daar onvermijdelijk bij horen?

Nee. Zij helpt ijverig het belachelijke kletspraatje verbreiden van het bolsjewistische gevaar in het republikeinse Spanje (de communisten hadden er twee, zegge en schrijve twee procent van de stemmen behaald!), en heimelijk begunstigt zij de rebellen, die hun ware aard en gezindheid verloochenen noch verbergen, en in de gebieden, waar zij meester zijn een zo bloedig en laaghartig bewind voeren, als de onbeschaafdeste barbaren nauwelijks zouden durven.

De fascistische dictaturen steunen de fascistische rebellen openlijk, op ongehoord brutale wijze en op nooit geziene schaal. Met troepen en oorlogsmateriaal. Zij leggen vlootbases en vlieghavens en forten aan op voor Frankrijk en Engeland uiterst

²⁴ Francisco Franco (1892-1975) was een fascistisch dictator in Spanje van 1939 tot zijn dood in 1975. Franco was vanaf 1936 verwikkeld in de Spaanse burgeroorlog die duurde van 17 juli 1936 tot 1 april 1939.

kwetsbare plaatsen, en ontkennen tegelijkertijd hartstochtelijk dat zij het doen.

b. De laffe komedie van de 'niet-inmenging'

De democratie, schuilevinkje spelend achter de vrees voor het bolsjewisme, laat het gebeuren. Zij vindt de bespottelijke en laffe komedie uit van de niet-inmenging. Fascisten en nazi's juichen het denkbeeld geestdriftig toe, bezweren dag aan dag hartelijk hun trouw aan dat schone beginsel, sturen dag aan dag soldaten, deskundigen, vliegtuigen, kanonnen, tanks en munitie. Zij schateren om de goedgelovigheid van de ingedommelde democratie, bedriegen, honen haar openlijk. Mussolini huldigt in 't publiek de Italiaanse legionairs en luchthelden, publiceert verlieslijsten en bezweert bij elke gelegenheid zijn onwankelbare trouw aan de non-interventie... wier commissarissen van tijd tot tijd gedood worden aan boord van neutrale schepen door Italiaanse of Duitse bommenwerpers. Chamberlain, als goed democraat, gelooft de woorden van Mussolini meer dan de feiten. De boze wil, de barbaarsheid, de moordzuchtige immoraliteit van Franco en zijn fascistische bondgenoten demonstreren zich elke dag op ontstellende wijze. Onder openlijke goedkeuring van het hoogste gezag van de Katholieke Kerk. Onder stilzwijgende goedkeuring en passieve medewerking van de democratieën. De koelbloedige wreedheid van de bombardementen op open steden, de aanvallen met mitrailleurs op troepen vluchtende burgers, vrouwen en kinderen, de piraterij ter zee en uit de lucht, niets kan de democratie bewegen tot de maatregelen, die in korte tijd een eind zouden maken aan de beestachtige slachterij in Spanje. Chamberlain weet niets van woordbreuk van zijn lieve fascistische vrienden. Hij is wel bedroefd over de burgeroorlog, maar het gaat hem immers niet aan! De paus zwijgt en als hij spreekt is het om Gods zegen af te smeken over het hoofd van zijn trouwe zoon Franco, de democratie pleegt consequent niet-inmenging, helpt het fascistische gespuis door daadloze medeplichtigheid, huichelachtig, laf, kortzichtig, blij gevend van een algeheel gemis aan historisch, psychologisch, politiek en

economisch inzicht. Want de overwinning van Franco zal de overwinning zijn van Mussolini en Hitler. Frankrijk en Engeland zullen aanleiding te over hebben zich hun laf en dom verraad aan de democratische beginselen en de eenvoudigste menselijkheid bitter te berouwen. Maar berouw komt steeds te laat...

c. Het falen van de democratie tegenover Japan

Het kapitalistisch en imperialistisch geworden Japan, de onge-meen begaafde, volijverige en gewetenloze leerling van de Westerse beschaving, begint zonder oorlogsverklaring een ware verdelgingsoorlog tegen het oude China, dat bezig is met pogingen zich op democratische grondslag te hervormen. De ontzettendste gruwelen worden gepleegd onder de ogen van de vertegenwoordigers van de Europese en Amerikaanse democratieën. China is lid van de Volkenbond, maar de Volkenbond laat China in de kou staan, zoals het deed met de Negus²⁵, zoals het doet met Spanje. *“De oorlog in de ban.” “De aanvallers machteloos gemaakt door gezamenlijk krachtig optreden.”* Waar zijn die schone leuzen gebleven? Opgeborgen in het archief van de verscheurde verdragen, geschonden beloften, gebroken eden, verloochende idealen, verraden trouw.

Niet-inmenging. Denk alleen aan uw eigen belang. Laat ze moorden, branden, verwoesten, burgers verdelgen... Bemoei u niet met andermans ruzie, met andermans misdaden, tenzij je eigendommen in 't gedrang komen... Ben ik mijn broeders hoeder?...

De democratie staat onverschillig toe te zien, geeft nauwlettend acht of haar soms geen schade berokkend wordt, protesteert dan met klem en soms zelfs met succes. Maar de misdaad laat zij gebeuren. Haar geweten spreekt niet. Geweld, dat overwint, wordt wéér recht, als voor duizend, voor tienduizend jaar. De democratie faalt over heel de linie, haar humanitaire beginselen, haar staatslieden, haar macht, haar idealisme.

²⁵ Titel van de Ethiopisch vorst

d. Racisme, antisemitisme, vervolgingen en deportaties

Het stompzinnige, wetenschappelijk bespottelijke, menselijk verfoeilijke "racisme", door botte hoogmoed en platte hebzucht uitgebreed, voert onder de nazi-Duitse grondigheid tot de afschuwelijkste excessen, die niemand van ons in zijn ergste fantasieën voor mogelijk had gehouden in de twintigste eeuw. Bakersprookjes uit lang overwonnen gewaande dagen, honderd-maal weerlegd, worden gehanteerd als wetenschappelijke argumenten, "bewijsmateriaal", om mishandeling, roof, mensenjacht te rechtvaardigen. De beestachtige vervolgingen nemen een steeds misdadiger, onmenselijker karakter aan, drijven in steeds versneld tempo honderdduizenden tot wanhoop, in ondergang en dood. Na duizend pijnigingen en vernederingen, een nieuw decreet, door een duivel uitgedacht, door zijn gebroed uitgevoerd. Joden worden uit hun huis, hun zaken gehaald en in ijltempo naar de grens gevoerd, als slachtvee, zonder geld, zonder bagage, zonder warme kleren, zonder dekking voor de nacht, zonder te weten waarheen, uitgeladen waar het Duitse machtsgebied ophoudt, voortgedreven met geweerkolven en trappen van solide laarzen, weg uit het heilige land van de Germaanse cultuur... Het grensland wil ze niet opnemen. Als verworpen dieren zwerven ze in een strook niemandsland, tussen twee wallen van wapens, hongerig, verkleumd, ziek, waanzinnig van angst en wanhoop... De wereld roept ach en wee over "die arme Joden", maar de heilige toorn, die tot grootse daden voeren kan, breekt niet los. De democratie, de menselijkheid heeft haar geweten in slaap gesust en redt zich met de voze schijn van voos beklag.

e. De Kristallnacht

Een van verdriet en wanhoop half krankzinnig geworden zeven-tienjarige knaap²⁶, een Joodse vluchteling in Parijs, schiet in de

²⁶ Herschel Grynszpan, geboren in 1921, in 1942 naar concentratiekamp Sachsenhausen gebracht. Het verdient aanbeveling zijn verhaal te lezen op Wikipedia.

verbijstering om het lot van zijn gedeporteerde ouders een Duitse gezantschapssecretaris neer. Dat is het sein tot een "spontane" uitbarsting van volkswoede in het Derde Rijk.

Niemand kan er aan twifelen, dat deze furie is gecommandeerd en gedirigeerd door de Duitse regering. Het zijn de bruine roof-, moord- en brandbenden van de S.A., die juichend de pogrom leiden. Synagogen gaan overal in vlammen op, eerbiedwaardige heiligdommen, sommige vol onvervangbare antieke kunstschaten, sieraden van oude en moderne bouwkunst, tempels, waar ieder cultureel denkend mens de handen afhoudt, wat er ook gebeurt. Huizen, winkels worden vernield, leeggeplunderd. Joden, mannen, vrouwen, grijsaards, kinderen worden mishandeld, in de nacht de straat opgejaagd. Hoevelen er vermoord zijn wordt ons niet onthuld. Voor een miljard schade richten de woestelingen aan. De benden, die de regering uitzond. De regering decreeteert, dat de Joden zelf de schade moeten laten herstellen en betalen. Maar de verzekeringspremies, die de schade dekken, zullen worden geïncasseerd en behouden door de verontwaardigde, zozeer door de misdadige Joden benadeelde staat van de merkwaardige heiligen der laatste dagen, de nazi's. Bovendien moeten de boosaardige Joden met nog een miljard mark het leven van de arme vermoorde gezantschapssecretaris honoreren. Geld voor vergoten bloed... oud Germaans recht.

Twee miljard mark. Als wij er twee miljard bijtellen, die men de Duitse Joden sinds de regering van de nazi's "aan het bewind kwam", heeft ontnomen, dan heeft een groep Duitse burgers, één procent uitmakende van het Duitse volk, in enkele jaren tijd vier miljard mark moeten offeren om de hebzucht van de overwinnaars – die zij overigens niets misdaan hadden! – enigszins te bevredigen. Omgeslagen over een groep, zo groot als het ganse Duitse volk betekent dat 400 miljard... in zes jaar tijd. En deze afpersers van "oorlogsschatting" schreeuwen de wereld vol van verontwaardiging over de harde hebzucht van het Verdrag van Versailles... De democratie kan nu wel ongeveer uitrekenen wat zij te betalen zal krijgen als zij deze dictatuur zo sterk laat worden, dat zij er door kan worden overwonnen...

f. Jodenvervolgingen en de dreiging met uitroeiing

Energiek en zonder schaamte of terughouding gaat het Derde Rijk voort op de ingeslagen weg. Weg met de Joden! En die we niet kwijt kunnen raken, zullen we opbergen in getto's, gebouwd op de ongezondste gronden, die we vinden kunnen. Zij zullen gele linten of strikken moeten dragen en alleen vuil werk mogen verrichten. Geen burgerrechten, geen mensenrechten, opgedreven als vee, vogelvrij verklaard, bestemd om uitgeroeid te worden. Wie vluchten kan, vlucht. Naar alle grenzen vluchten zij, verdwaasd van schrik en angst, half waanzinnig van verdriet en wanhoop. Ouders zonder hun kleine kinderen, kinderen zonder hun ouders, want de gezinnen werden uiteen geranseld als waren het nesten gevaarlijke dieren. Duizenden, tienduizenden verdringen zich om weg te komen uit de hel.

Een golf van ontzetting, weerzin, verontwaardiging en woede gaat door de wereld en haar pers. Behalve door die van Italië, waar Mussolini, ter versteviging van de as Rome-Berlijn en ter verdere intimidatie van de democratie, óók de rassenleer en de hoge zuiverheid van het Italiaanse ras ontdekt heeft en met aan Neurenberg ontleende wetten zijn rassenadel gaat botvieren.

Tegenover het harde oordeel van de wereld publiceert het officiële orgaan van de S.S. "Das Schwarze Korps" – in Duitsland of Italië verschijnt geen politieke uiting in de pers zonder goedkeuring van de regering – het ongelofelijke dreigement, dat, wanneer nog eenmaal een Joodse of Joods geïnspireerde aanslag op een nazi-persoonlijkheid in het buitenland plaats heeft (en zijn niet alle misdaden door Joden geïnspireerd?) als represaille zonder uitstel alle Joden in Duitsland zullen worden vermoord. Alle Joden. Vijf- a zeshonderdduizend mensen!... De verdierlikking van individuen, die een dergelijke mensenslachting niet alleen in woede durven overwegen, maar er na koel overdenken in hun pers ten aanhore van de ganse wereld in alle ernst mee durven dreigen, kan geen beschaafd mens zich meer voorstellen. Maar in het Derde Rijk vormen zij een elite, de bewakers en troetelkinderen van het hoogste gezag in Duitsland, het uitgelezen "Schwarze Korps"... Zij vormen de keurbende van de

Duitse regering, waarmee de democratie van Europa „vriendschappelijke betrekkingen" onderhoudt...

g. Het sluiten van de grenzen voor vluchtelingen

Ja, de democratische volken en hun pers zijn diep verontwaardigd over de gruwelijke roof- en moordpartijen en de walgelijke domheid van de boosaardige rassenleer. Maar wat doet de officiële democratie? Wat doen de grote mannen van de machtige staten? Wat doet Chamberlain, wat doet Daladier? Zij geven afkeurende, zelfs bedroefde vermaningen. Maar wat doen zij, de representanten van de democratie? Zij doen niets!

Of ja, toch! Zij doen wel wat: zij sluiten hun grenzen voor de wanhopige vluchtelingen, over wier lot zij ach en wee roepen! Dat doen zij, de democratische landen, die vrijheid van de burgers en de rechten van de mens in hun vaandel geschreven hebben. Nederland heeft in een lange traditie de erenaam verworven een land te zijn met een ruime opvatting omtrent het asielrecht. Het is er niet slecht bij gevaren. De Joden en de Hugenoten, hier opgenomen in voor hen fatale tijden, hebben Nederland geestelijk en materieel vooruit gebracht.

h. Nederlands asielbeleid

Nederland heeft het voorrecht nog steeds een christelijke natie te zijn. Sinds enige jaren wordt het zelfs weer geregeerd op positief christelijke grondslag. De ministers Colijn en Goseling zijn kopstukken van grote partijen, die ieder voor zich de eer opeisen het enig ware christendom te vertegenwoordigen, en die samen de wereld trachten te tonen, waartoe een natie, door zulke hoge beginselen beziel, in staat is.

Welnu, Nederland met zijn positief christelijke regering is een afschrikwekkend voorbeeld geworden van dorre ambtelijkheid, belangzuchtige hardvochtigheid, onchristelijke liefdeloosheid. De schriftgeleerden en farizeeërs gaan de gewonde en uitgeplunderde medemens met een hol woord van beklag voorbij. Het

wachten is op de barmhartigen Samaritaan, maar dat die niet uit Den Haag zal komen is nu wel duidelijk geworden.

Er wordt ons voorgerekend, dat wij ons de weelde van de barmhartigheid niet kunnen veroorloven. Waar staat echter in het evangelie, dat men eerst moet rekenen en dan zijn barmhartigheid moet aanpassen aan de uitkomst van de calculatie? Waar bovenal staat geschreven, dat de christen uit overwegingen van eigenbelang een medemens terug mag jagen in het vuur, waaraan hij ternauwernood, gewond en doodsbenuwd, ontsnapte? Zonder dat de christen schade lijdt aan zijn ziel? In welke hogere en diepere zin is de christen, die een ontvluchte gemartelde opnieuw overlevert aan zijn beulen, beter dan deze onmenselijke folteraars? Hij kan zich de erenaam van christen blijven aanmatigen, maar voor het geweten is hij een verloochenaar van het eerste en hoogste gebod: dat van de liefde. Als wetsparagrafen de christen verhinderen naar zijn leer en overtuiging te handelen, dan overtreedt hij de wet, omdat hij God meer moet dienen dan de wereld. En als hij het voorrecht heeft, minister te zijn, dan doet hij de paragrafen wijzigen en brengt de wet in overeenstemming met de leer.

i. Het ontkennen van verantwoordelijkheid voor vluchtelingen

Zuinig als een op zijn gering voordeel gespitste krentenweger pleegt Nederland-als-staat de barmhartigheid tegenover de verdreven, beroofde, gemartelde medemens, mopperend en nors controlerend papieren en bestaansmogelijkheden. Velen van deze ongelukkigen zijn in waarheid stervenden, omdat de dood in een of andere afschuwelijke vorm hen wacht, als zij teruggestuurd worden naar de bruine hel van het Derde Rijk. Vraagt men stervenden naar hun papieren, en laat men ze sterven als ze deze niet kunnen vertonen? Laat men ze sterven, als ze niet bewijzen kunnen, dat ze geen last zullen veroorzaken, wanneer men hun het leven schenkt? Ja, zeggen de Nederlandse geregeerders-op-positief-christelijke grondslag, dan moeten ze maar liever sterven, want wij hebben al last genoeg... en wij zijn niet verantwoordelijk!... O ja, Excellenties, dat bent u wel, voor

uw geweten en uw God bent u dat wel. En zo u die verantwoordelijkheid loochent, noem u dan geen christen meer, want Christus zal u uitspuwen om uw lauwheid en uw armhartigheid...

Het christendom faalt zoals de democratie gefaald heeft. Waarom?

Omdat christendom noch democratie waarachtig leven in de harten, zielen en geesten van de groten der aarde, die christendom en democratie heten te dienen en te leiden, en die niets dienen dan de Mammon²⁷ en de geslepen duivel van de Macht...

²⁷ De afgod van het geld

4. De oproep aan de democratie om recht te doen aan haar beginselen en het fascisme te stoppen

a. De democratie verkocht door het kapitalisme

Nee, er is geen waarachtige democratie in onze maatschappij. Hoe zou het kunnen? Onze maatschappij is een kapitalistische maatschappij en zij kon geen andere dan een kapitalistische democratie voortbrengen. Een democratie, wier tendensen meer kapitalistisch dan democratisch blijken. Het kapitalisme had voor zijn ontwikkeling een zeker soort democratie nodig: een, die het een grote mate van vrijheid gaf en het de macht liet om de vrijheid van anderen zo ver in te perken als in het belang van het kapitaal noodzakelijk werd geacht. Het kapitalisme heeft de democratie aanbeden, zolang het er zelf in kon heersen, niet minder oppermachtig en exclusief dan vroegere autocraten. De democratie bleek echter voor de heersende bourgeoisie, de voormalige derde stand, een tweesnijdend zwaard: zij hield de mogelijkheden voor een vierde stand in, zich naar voren en omhoog te werken, te dingen naar de volheid van het leven, naar de erkenning ook voor hem van de Rechten van de Mens en de Burger. Sinds die vierde stand de democratie leerde gebruiken om zijn heren de ene concessie na de andere af te dwingen en zijn leden als volwaardige mensen en burgers erkend wilde zien, als gelijke met gelijke verhandelend met de meesters over arbeidsvoorwaarden, sociale wetgeving en maatschappij-inrichting, begonnen de vurige democraten van de burgerlijke wereld het vage gevoel te bekruipten, dat zij met de democratie het Paard van Troje hadden binnengehaald. Als zij door de democratie hun machtspositie, hun machtsheerlijkheid, hun bevoorrechte plaats in de samenleving moesten verliezen, bleef er voor hen weinig aantrekkelijks aan die democratie over, had zij voor hen uitgediend. Want de tijd, dat een idealistische derde stand de rechten van de mens opeist voor de mensheid was lang voorbij. De erfgenamen van de revolutie groeiden in het

burgerlijk tijdperk naar een zelfvoldaan machtsbewustzijn en een superioriteitsgevoel, dat enkel voor zich behouden wilde, wat het gewonnen had, niet het verder geven ter hogere ontwikkeling aan nieuwe groeperingen, historisch gegroeid naar de kracht voor een historische taak.

b. De dictatuur als beschermer van het kapitalisme

En zo is het te verklaren, dat de zich bedreigd voelende machten van de bourgeoisie²⁸ dadelijk sympathie voelden voor het vastberaden en brutaal opdringende fascisme, dat het "leidersprincipe" huldigde, blinde gehoorzaamheid en onderwerping van de massa eiste, wist wat heersen en overheersen was. In de fascistische benden meenden zij de hulptroepen te zien, waarnaar zij al zo lang hadden uitgekeken, gewetenloze soldeniers, die tegen betaling alles zouden doen, wat van hen verlangd werd. Ze zouden de arbeidersbeweging kapot slaan en heel die gevaarlijk geworden democratie wegvegen, en dan zouden de machten, die hun veldtocht betaald hadden, weer werkelijk machten zijn, onbelemmerd door humanitaire wetten en sentimentele tendensen kunnen heersen, baas in eigen huis, baas in de wereld. De dictator, door hen gemaakt, zou gaarne hun dienaar blijven, dankbaar voor de gewichtige diensten. Maar dit was een historische en psychologische blunder van de eerste grootte.

Dezelfde fatale blunder, die de Russische arbeiders begingen, toen zij na de gewonnen revolutie de bodem van de democratie verlieten en de dictatuur van het proletariaat proclameerden.

c. Het wezen van de dictator

Dictatuur immers betekent: een dictator. En de dictator is een figuur, die zich in de historie maar al te duidelijk aftekent, naar onveranderlijke noodzakelijkheden handelt en handelen moet.

²⁸ Middenklasse burgers

Niet voor zijn genoegen, misschien niet eens altijd omdat het hem innerlijk bevredigt, maar omdat hij een dictator is en het wil blijven, het móet willen blijven door de nooit meer tot rust komende stuwkracht van de daad, die hem tot dictator maakte.

Hij kan niets of niemand op gelijke hoogte naast zich dulden. Als een overal zichtbare toren moet hij ver boven alles en allen uitsteken. Om zijn absolute macht te rechtvaardigen moet hij aldoor bewijzen, dat hij in alles gelijk heeft, alles beter weet en kan dan wie ook. Als zijn macht steunde op recht en de vrije wil van het volk, zou hij een stralende figuur zijn, bewonderd, gevierd, aanbeden als een held, een vader, een afgod. Hij forceert een schijn van deze volksgezindheid door zorgvuldig voorbereide en gedirigeerde manifestaties ervan, die door zijn knechtenpers nog tot in het mateloze worden opgeblazen. Maar hij omringt zich met een zwaar gewapende en beproefde lijfwacht en overstroomt het land met een leger van spionnen en provocateurs om het geringste blijk van kwalijke gezindheid onmiddellijk te kunnen onderdrukken. In vrede en rust, hij weet dat, kan zijn kunstmatige grootheid niet gedijen. Daarom houdt hij zijn volk – en als het mogelijk is: de wereld – in koortsachtige spanning door nooit aflatende actie en nieuw avontuur; hij tracht het te verblinden door het kleinste succesje te laten uitbazuinen als een wonderbaarlijke overwinning, alleen door een ongekend genie als het zijne te bereiken; hij zoekt het op te zwepen tot een overspannen zelfbewustzijn, ver boven alle werkelijke proporties, belooft het als uitverkoren volk een hemel op aarde met hem als godheid in het zenit; hij durft het geen moment van rust en bezinning te gunnen, hij zwijgt nimmer, hij zet zijn geluid onmatig hard aan, hij gebruikt bij voorkeur daverende termen, die hij graag een mystiek tintje verleent, onveranderlijk heeft hij de hoge opdracht zijn volk naar de toppen van roem, eer en rijkdom te leiden, uit de handen van God zelf ontvangen; zijn tegenwoordigheid moet overal en altijd zichtbaar, voelbaar en hoorbaar zijn en altijd indrukwekkend, zijn podium kan zelden minder verheven zijn dan het balkon van een paleis; en dat alles bij elkaar, heel deze amechtige wedloop van reclame, heel deze gevaarlijke, opgeschroefde komedie van nooit geziene macht,

heerlijkheid en schrik aanjagende kracht noemt men heden ten dage de dynamiek van de totalitaire staat.

d. De onvermijdelijke val van de dictatoriale schijn-grootheid

De term klinkt overweldigend genoeg, maar de inhoud, die er door gedekt wordt, is niet minder voos dan die van alle vroegere dictatoriale schijn-grootheid.

In wezen is dit alles bluf uit een onweerstaanbaar gevoel van innerlijke zwakheid. Achterlijke volken met een minderwaardigheidscomplex zijn het gemakkelijkst door de zinnenverbijs-tering van de dictatuurmethoden te begoochelen. De dictatuur gaat zich te buiten aan mateloos vertoon van heldhaftigheid, maar zij wordt gejaagd door de nooit zwijgende vrees voor de ondergang. De dictator vertoont alle tekenen van hysterische overspanning van de man, die de wereld elke dag opnieuw overtuigen wil dat hij ijzer met handen kan breken en aldoor weet, dat dit onmogelijk is, dat het koude, onvermurwbaar taaie ijzer van de geschiedenis hem zal overwinnen en verpletteren.

Angst en verbijstering verlammen tijdelijk het volk dat zich eenmaal onder het juk van de dictatuur heeft laten knechten; het is gedwongen de schijn te helpen handhaven, het juicht en applausseert in opgelegde spontaniteit bij alle gelegenheden, die de dictator verkiest, en dat zijn er vele; maar wie dieper zoekt vindt een grimmige verbetering, die smacht naar het verloren geluk van de vrijheid. Afgezien van voordeel zoekende satellieten, zwaar betaalde handlangers en een gering aantal verdwaasden, die menen een of ander bekrompen "ideaal" te dienen, bukt het ganse volk zuchtend en in mokkend zwijgen onder de knoet en droomt van het ogenblik van de bevrijding. De dictator voelt, weet dat, en hij vreest dat dit ogenblik komen zal als het volk tijd en gelegenheid krijgt zich te bezinnen op zijn onmetelijke kracht en het zijn angst weet te overwinnen. Dus houdt hij "de dynamiek" in ononderbroken werking. Als een verdoemde tiert hij en weert zich om te bewijzen, dat het onmogelijke voor hem mogelijk is, dat hij niets of niemand vreest, dat alles hem lukt, dat heel de wereld voor hem heeft, dat hij een held is, een

Übermensch, een halfgod. Hij schuwt de catastrofen niet, want hij heeft ze nodig om er steeds groter, steeds glorieuzer en verblindender uit te voorschijn te komen... tot één catastrofe hem noodlottig wordt, en hij in smaad en schande ondergaat... De dictator die dan rekent op de zo vaak en zo fanatiek uitgekreten en bezworen trouw zijner naaste dienaren, vrienden en aanhangers, moge zich de houding herinneren van Napoleons generaals en maarschalken na Waterloo...

De democratie waarborgt een geleidelijke, natuurlijke, organische ontwikkeling, langzaam, maar zeker. De dictatuur kan niet geduldig werken, zij moet schokkende dingen laten zien, zij springt brullend van ramp tot ramp, tot zij mis springt en te pletter slaat. En niets achterlaat dan chaos, verwildering en rouw.

e. Verblinde geldschieters en staatslieden

Wanneer de kapitalistische geldschieters niet zo verblind geweest waren door de hoop op de vernietiging van de arbeidersbeweging en het daaruit voortvloeiend herstel van hun onbeperkte heerschappij in staat en economie; wanneer zij meer historisch inzicht gehad hadden en genoeg psychologische intuïtie om de figuur van de dictator naar zijn wezen aan te voelen – zij zouden zich wel gewacht hebben hun dure geld weg te smijten om zijn komst voor te bereiden. Ook voor de grootsten onder hen is er geen plaats boven, zelfs niet naast, slechts ónder de dictator. In de democratie, die het hun lastig begon te maken, waren zij nog een soort koningen. In de dictatuur worden ook zij knechten. Hoe, daarvan zouden de industriëlen van Italië en Duitsland een boekje kunnen opendoen... als zij maar durfden!...

De democratische staatsheden en diplomaten, grotendeels behorend tot dezelfde maatschappelijke klasse als de dwaze en bedrogen geldschieters, en evenals deze vervuld en bedorven door de angst voor de doorwerking van de democratie, die hen in hun machtswellust bedreigde, hebben hetzelfde zotte, laffe en in zijn uitwerking funeste spel gespeeld. Ook zij hebben waarschijnlijk in de aanvang met nauw verholen vreugde gezien, hoe

de gewelddenaars van de dictatuur de arbeidersbeweging kapot sloegen, de moeizaam en geduldig opgebouwde bolwerken van de komende ware democratie vernielden, de leiders vermoordden of kerkerden, hun machtige kassen roofden. Zij vonden het een troostrijke, bemoedigende gedachte hun maatschappelijke tegenkracht aldus verwoest te zien. De bijkomende verschijnselen van barbaarsheid werden zwakjes gelaakt en verder verontschuldigd als "onvermijdelijk bij elke revolutie". Men vergat maar al te graag hoe breed men de gruwelen placht en pleegt uit te meten van de Franse Revolutie, de Commune, de Russische omwenteling.

f. Het verraad van de burgerlijke en christelijke pers

Waar is de burgerlijke en christelijke pers, die dag in dag uit de beestachtigheden van de fascistische moordenaars opsomt en in felle woorden hekelt ?

Luister naar de Katholieke "Maasbode", die in forse koppen juicht: *"Kerstoffensief van Franco. De eerste resultaten bevredigend. Meer dan duizend rode lijken op het slagveld achtergebleven."* Kan iemand zoiets lezen zonder ziek te worden van afkeer? "Kerstoffensief"... Hoe durft een christen het godslasterlijke woord neerschrijven! Welk een mate van onmenselijke afstomping demonstreert die bevrediging van het christelijk gemoed, omdat *"meer dan duizend rode lijken"* op het slagveld achterbleven. Inderdaad, "rode" lijken, Maasbode, kampioen voor christelijke staatkunde en de liefde-tot-de-vijand... lijken, rood van het mensenbloed, op het Kerstfeest, het feest van de Vredenvorst, vergoten... bloed grotendeels van trouwe Katholieken, Spaanse jongens, katholiek genoeg om de vrijheid lief te hebben en de heidense opvattingen van een slavendrijvende totalitaire staat te verafschuwen. De staat, die goed (dat is: zedelijk) verklaart wat goed is voor hem, al zou het de hel en de duivel op aarde brengen.

Zover is het gekomen met democratie en christendom. Zover bracht hen de verblinde haat tegen het opstrevende socialisme,

dat zij hun ergste vijand loven en toejuichen, als hij maar veel "roden" vermoordt!

g. De misrekening van de democratie en de Rooms-Katholieke Kerk

De democratie en de Katholieke Kerk, die heimelijk en openlijk het fascisme en de dictatuur gesteund hebben, zullen zwaar boeten voor deze zonde tegen de Heilige Geest. De Kerk heeft al pijnlijke slagen moeten incasseren, maar zij is, zeker in Duitsland, nog maar aan het begin van haar lijden. Haar beschermelingen ordenen de werktuigen om haar beulen te worden. De Kerk is rijk. Haar rijkdom bezegelt haar noodlot. De verkwistende, corrupte dictatuur brult van geldhonger, heeft nooit genoeg voor haar dolzinnige experimenten en avonturen van expansie-politiek. Zij betaalt haar schulden niet, zij roofde de kassen van de arbeidersbeweging, zij stal de zaken, de goederen en het geld van de Joden, en alle verschijnselen wijzen erop, dat nu de Katholieke Kerk aan de beurt is om geplunderd te worden. De rechtschappen voorwendsels liggen voor het grijpen. De dictatuur is een geroutineerd beurzensnijder, grondig en gewetensvol in het vervullen van zijn edel handwerk. Rome zal gelegenheid te over krijgen zich te bezinnen op de doeltreffendheid van zijn politiek! Reeds moet de Paus klagen dat men spot met de concordaten en geen eerbied heeft voor zijn grijze haren... Men zal even weinig eerbied tonen voor zijn Kerk en Leer, en een concordaat is even gauw verscheurd als elk ander met heilige eden bezegeld vodge papier... Het sneeuwt snippers over de wereld, Genève²⁹ raakt eronder bedolven...

h. De vrees voor het socialisme als slechte raadgever

Christenen en democraten hebben hun in 't oog lopende sympathie voor de dictators tegenover de wereld verklaard door

²⁹ In Genève was de Volkenbond gevestigd.

hun vrees en weerzin tegen het verschrikkelijke bolsjewisme. Want dat hadden de dictatoren dan toch maar uit hun landen weggebrand en zij beloofden het in de wereld uit te roeien. Sloten zij niet een “anti Komintern-pakt”³⁰, die goeie, brave jongens, zo diep geschokt door de demonische slechtheid van de communisten? Een bericht, dat daarnaast de draken dodende Hitler met de draak van Moskou een dezer dagen zijn handelsverdrag vernieuwd had, is de bewonderaars van de deugdzame tactiek van de bolsjewiekenvreter waarschijnlijk ontgaan. Het bolsjewistische spook blijft zijn gewaardeerde diensten bewijzen om de goegemeente te bedriegen en de “democratische” staatslieden, die de dictatoren steunen in hun noodlottige politiek, te verontschuldigen. Het lijkt op het geuzenwoord: *“Liever Turks dan Paaps!”*

Maar wie kijkt tot op de bodem van deze zogenaamde anti-bolsjewistische politiek van de christelijke en democratische staatslieden en politici, ziet dat de leuzen vals en de bedoelingen geheel anders zijn. Niet voor niets vat de pers van deze heren voortdurend communisten en sociaaldemocraten samen onder de term “Marxisten”. De hooggestemde politiek tegen de verwildering van het dictatoriale bolsjewisme vaart onder valse vlag: zij is niets anders dan vermomde klassenstrijd en bedoelt elke vorm van socialistische actie, elke mogelijkheid tot bewuste arbeidersbeweging de kop in te drukken. Zou men dan de hardhandige en gewetenloze hulp van het fascisme niet van harte aanvaarden, zijn zuiverende arbeid aanmoedigen, het achter de schermen niet steunen en de vruchten niet plukken van zijn terreur? De grote staatslieden zagen de arbeidersbeweging overweldigd door het fascisme, en glunderden, en bewezen hand- en spandiensten. Dat zij zelf gevaar liepen overweldigd te worden, zagen zij niet, geloofden zij niet: grote honden bijten elkaar immers niet!... Zij hebben alleen over het hoofd gezien, dat de dictatuur een dolle hond is, die naar allen en alles bijt... De

³⁰ Het Anti-Kominternpact was een pact dat op 25 november 1936 door het Japanse Keizerrijk en nazi-Duitsland werd gesloten en gericht was tegen het communisme, in het bijzonder de Sovjet-Unie. Onder meer Italië en Spanje sloten zich hierbij aan.

democratische (burgerlijke) staatkunde heeft allereerst gezondigd door het fatsoen te vergeten en het banditisme van het fascisme als stille vennoot in haar politiek in te schakelen. Bovendien bewees zij hiermee niet voor haar leidende taak berekend te zijn, want zij heeft de onvermijdelijke gevolgen van deze arglistige manoeuvre niet voorzien, hoewel zij plechtig en wijs pleegt te verkondigen: *“Regeren is vooruitzien!”* Heerszucht, egoïsme, vrees voor het verlies van macht en invloed zijn slechte raadgevers voor leidende staatsheden.

i. Het fatsoen van de minister-president van België

Als de deftige en degelijke democratische leidslieden die zó geweldig fatsoenlijk zijn, dat zij nog maar stroef en vol weerzin kunnen omgaan met de proleten van het socialisme, alleen maar hun fatsoen als motief hadden laten gelden, hadden geen tien Hitlers de Duitse Republiek kunnen overweldigen en Mussolini was een obscure kleine demagoog gebleven of zat in een van de gevangenissen, nu volgepropt met de nobelsten van zijn volk, die immers niet allen op weg naar Rome konden worden neergestoken of -geschoten. Hoe heeft de democratie haar fatsoen gedemonstreerd? De enige democratische staatsman die weigerde Mussolini in Genève de hand te drukken, was Emile Vandervelde, de socialistische minister-president van België. Het natuurlijke gebaar van een fatsoenlijk man, door niemand nagevolgd, en daardoor te meer geworden tot een indrukwekkende daad. Ik mag de heren democraten er wel op wijzen, dat dezelfde Emile Vandervelde (niet zonder levensgevaar) naar Moskou ging om als advocaat te pleiten voor de slachtoffers van de bolsjewistische dictatuur. Had de burgerlijke democratie déze prachtige integriteit getoond, zij had alle gruwelen van het fascisme gemakkelijk kunnen voorkomen. Zij heeft het niet gewild. *“Liever Turks dan Paaps!”*...

j. Beschamende betrekkingen met moordenaars

Moesten hoogst-fatsoenlijke lieden hoffelijke betrekkingen onderhouden met de bendehoofden, die een vermoorde souteur tot nationale heilige lieten verklaren, een notoire landverrader en spion daarnaast stelden, en de sluipmoordenaars, die Rathenau³¹ neerschoten, een eregraf bezorgden? Was het monsterachtige bedrog van de Rijksdagbrand en het daarop gevolgde sinistere "proces" met zijn verbijsterende afloop voor fatsoenlijke lieden niet voldoende om Europa te zuiveren van de schandvlek van deze "staatslieden"? Konden fatsoenlijke democratische regeringen als gelijken verkeren met lieden die kannibalenliederen lieten galmen tegen Joodse medeburgers, de vreugde uitbrullend om Jodenbloed, dat van hun messen spat? Met de promotors van de onbeschrijfelijke Julius Streicher³²? Met de folterknechten van de Gestapo-kelders en concentratiekampen? Met de moordgezellen van de 30ste Juni³³? Met de verdrijvers van Einstein, Thomas Mann en ongetelde andere grote en edele geesten? Met de verbranders van overal geëerde en bewonderde cultuurmonumenten? Met de schaamteloze verkrachters van het Recht, die barbaarse wetten afkondigden, waarvan de Neurenbergse decreten tegen de Joden de satanische afsluiting vormden – die nóg te overtreffen bleek in de herfst van 1938? Met woordbrekers en pogromleiders? Met de moordenaars van Matteotti en honderden zijner medestanders, de overweldigders van Abessinië, de slachters van Korfoe³⁴, de meinedige handlangers van de misdadige, barbaars wrede rebel Franco?

³¹ Walther Rathenau (1867 1922) was een Duits industrieel, politicus, publicist en schrijver. In 1922 was hij korte tijd minister van Buitenlandse Zaken, voor hij vermoord werd door aanhangers van extreemrechts.

³² Julius Streicher (Fleinhausen, 1885 –1946) was een lid van de NSDAP en de oprichter en uitgever van de extreem antisemitische *Der Stürmer*, een weekblad dat een centrale plek innam in het propaganda-apparaat van Nazi-Duitsland.

³³ Tijdens de 'Nacht van de lange messen', op 30 juni 1934, werd de top van de SA (Sturmabteilung) op bevel van Hitler vermoord.

³⁴ In 1923 bezette Italië het Griekse eiland Korfoe voor korte tijd, waarna de Engelsen het terug veroverden.

Nee, de democratische staatslieden hebben zich niet fatsoenlijk, niet hoog genoeg geacht om met de verwilderde en barbaarse dictaturen alle betrekkingen te verbreken, en ze resoluut te boycotten, te blokkeren buiten de gemeenschap van de weldenkende staten, waardoor ze hen aanvankelijk hadden kunnen vernietigen zonder oorlog. Zij hebben ze integendeel ontzien, geholpen met geld en goederen. Tientallen gelegenheden, waarbij zij de fascistische heerschappij hadden kunnen wegvagen onder de eerbiedwaardigste motieven, hebben zij ongebruikt voorbij laten gaan. Moest het bolsjewisme niet vernietigd worden..? Zo werd “de democratie” de medeplichtige beschermer en handhaver van het misdadigste gruwelsysteem dat de wereld ooit zag. Met een kortzichtigheid die van staatslieden alleen maar kan verbazen, een baatzuchtige lafheid, een gewetenloze onverschilligheid voor de verschrikkelijke nood van verdrukten, vervolgd en gemartelden, die een schril licht werpt op de morele grondslagen van de politiek van de democratische en christelijke machthebbers.

k. Immorele en domme politiek

En nu wordt het met de dag duidelijker, dat de democratie niet alleen immorele, maar ook ontzettend domme politiek gevoerd heeft. De dictatuur is er aan gewend geraakt, dat zij de democratie alles kan afpersen met bluff, dreigementen, leugens en onverwachte overvallen. De goedgelovige (?) democratie heeft zich onophoudelijk in de luren laten leggen. Veel minder dan men denkt overigens: zij had haar motieven om tot in het belachelijke lankmoedig te zijn. Zij moet zich er nu van bewust maken dat er erger dingen zijn dan de organische groei van historische gedachten en de geleidelijke ombouw van de ene maatschappijvorm in de andere.

Als het socialisme zich morgen doorzette, zou de burgerlijke democratie geen haar op het hoofd gekrenkt worden, zij zouden vrije mensen blijven, tenzij ze poogden verraad te plegen en de nieuwe orde te saboteren. Maar als morgen het fascisme won, lag overmorgen de grond bezaaid met hun lijken en wat het vege

lijf gered had, wandelde de gevangenis en het concentratiekamp binnen. Het lot van Schuschnigg³⁵, die alleen maar een ander soort dictatuur adoorde, kan de heren misschien tot ietwat nuchter nadenken stemmen.

I. De dictatuur wil veel meer dan het nu al heeft genomen

Mussolini was "verzadigd", toen hij Abessinië had mogen verzwelgen. Hij bezwoer het: hij had geen eisen meer. Zodra het ogenblik gunstig leek, begon hij weer te brullen van de honger: Savoie, Nice, Corsica, Tunis, Djibouti. Als nu van al deze eisen alleen Djibouti overblijft, heeft hij dan niet zo geweldige concessies gedaan, dat Chamberlain zich geneigd voelt de hand in Frankrijks zak te steken, om de vriend in Rome met die bescheiden fooi tevreden te stellen? Maar Frankrijk, dat royaal mee grabelde in de zakken van Praag om Hitler te "verzoenen", geeft deze keer niet thuis... Als men dit soort democraten aan eigen zak en lijf wil komen, keren zij gezwind de rechtskwesie, de goede trouw en de onaantastbare soevereiniteit naar buiten. Handen thuis, alsjeblieft!

Na de overweldiging van Tsjecho-Slowakije heeft de heer Hitler in Europa geen eisen meer. Wij hebben het hem allen door de radio vol pathos en aandoenlijk trouwhartig horen uitroepen. Geloof iemand daar een woord van? Heeft de democratie nog niet voldoende ervaren, dat de eisen van "Mein Kampf" in ijlt tempo worden afgedwongen door een politiek van geweld, intimidatie en "Nordische List"³⁶? Geloof zij, dat het nazidom bereid en van plan is, halt te houden midden op de weg? Sancta simplicitas³⁷!

Er is geen sprake van! Hitler behoeft niet te eisen. Maar als er hier of daar een Henlein³⁸ benauwd begint te kakelen van

³⁵ Schuschnigg was bondskanselier van Oostenrijk, maar trad op 1 maart 1938 af uit angst voor oorlog met Duitsland. Een dag later trok het Duitse leger Oostenrijk binnen.

³⁶ Listige truc in de geest van de Noorse mythologie.

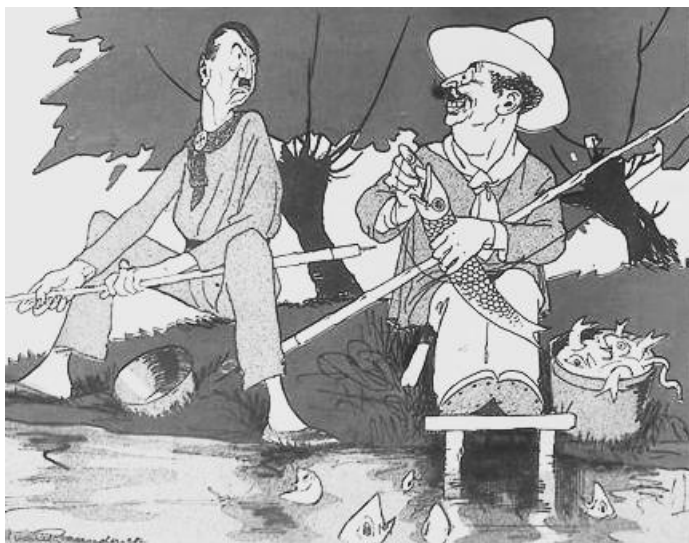
³⁷ Heilige eenvoud

³⁸ Zie eventueel 2.e.

onderdrukking van de minderheid en vurig verlangen naar opnemings in het bruine kippenhok, zal de fiere, edele, vaderlijke haan in Berlijn dan zijn veren niet opzetten om vervolgens zijn bemoedigend en welluidend gekraai aan te heffen, op zijn machtige, vlijmscherpe sporen te wijzen en de arme onderdrukte hoentjes de bescherming te verlenen, waarom ze snikkend smeken...? Danzig en Memel³⁹ annexeren zichzelf, in Zuid-Jutland, in Eupen-Malmédy, in Elzas-Lotharingen wonen Duitsers, die op het juiste ogenblik kunnen gaan kermen. Dan zal de Führer niet mogen aarzelen. Hij zal voor de microfoon gaan staan en vol pathos en aandoenlijk trouwhartig verklaren, dat God zelf van hem eist in te grijpen en hem beveelt te nemen wat hem niet vrijwillig gegeven wordt. De van bloed druipende democratieën moeten dan maar uitmaken of een lap grond met zo- en zoveel zwaar verdrukte Duitsers een te hoge prijs is voor de vrede, die hij de wereld zo van harte gunt... Dan zijn er nog de Zwitserse kantons, waar Duits gesproken wordt, en misschien zal zelfs "mijn grote vriend Benito Mussolini" eenmaal moeten ervaren, hoe kort Berlijnse eeuwichheden duren, en hoe broos assen kunnen zijn als aan twee kanten de dynamiek er aan wringt... Achter de Brenner wonen Duitsers. En hoe moet het met de beklagenswaardige "rand-Duitsers", waartoe blijkens de kaarten van de nazi-geleerden ook de Nederlanders behoren? In Utrecht is al een filiaal gevestigd van de Berlijnse winkel⁴⁰ en daar oefent men zich ijverig in het Duits, de Nordische listigheid, laster, antisemitisme en onschuldig landverraad-op-streng-nationale-grondslag. In nazibargoens heet Nederland de West-Mark en betekent een parel aan de kroon van de Duitse Eenheid.

³⁹ In de havensteden Danzig (Gdańsk in Polen) en Memel (Klaipėda in Litouwen) hebben van oudsher veel Duitsers geleefd. Deze gebieden vielen eerder onder Duits of Pruisisch gezag. Bij de Vrede van Versailles (1919) heeft Duitsland de stad Danzig en de regio Memelland af moeten staan.

⁴⁰ In Utrecht was het hoofdkantoor van de N.S.B. gevestigd.

Hitler: "Hoe komt het dat ze bij mij niet bijten?"
 Visser: "Voor jou durven ze geen bek open te doen."
 Cartoon van George van Raemdonck

m. De democratie in groot gevaar moet zich bezinnen

De dictatuur, als dynamisch verschijnsel, is onverzadigbaar, is nooit bevredigd, kan nooit bevredigd zijn, want zij moet dynamisch zijn of niet zijn. De democratie make zich geen verdere illusies. Hitler heeft de weg naar de Oekraïne opengemaakt, heel Duitsland gonst van de propaganda voor de verovering van die graanschuur, waar ook nog steenkool en erts te vinden zijn, en de Oekraïne, hoewel in niets Germaans, zal de weg openen naar nieuwe, verdere doeleinden. De democratie is in groot gevaar!

Zij heeft zichzelf in dit gevaar gebracht. Zij dient zich te bezinnen op haar noodlottige fouten én op de tactiek om het verloren terrein en het verloren gezag te herwinnen. Als de democratie wil, kan zij het. Maar zal zij willen? Zullen schijnbelangen en nationaal egoïsme geen onoverkomelijke hinderpalen

vormen voor de eenheid en de solidariteit, die nodig zijn om de suggestie en daarmee de macht van de dictatoren te breken?

De grote massa's van de democratische volken willen zonder twijfel. Elk fors woord tegen de zelfingenomen geweldenaars juichen zij hartstochtelijk toe. Elke hulpactie voor de slachtoffers van het misdadige systeem neemt afmetingen aan, die haar stempelen tot een welbewuste demonstratie tegen de geweldenaars. In de ziel van de volken ligt de liefde tot de democratie diep verankerd. Ook de volken en hun democratische partijen hebben gezondigd: door te grote laksheid. Zij hebben zich niet samengebond tot vurige volksbewegingen die hun regeerders dwongen een zuivere houding aan te nemen óf plaats te maken voor mensen die in de democratie nog iets anders zien dan een middel om aan de macht te komen en te blijven en met die macht te knoeien ten nadele van de mensheid die zij moest dienen. Maar willen de leiders, de regeerders en hun diplomaten? Nee, in de grond van de zaak willen zij niet. Maar zij zullen moeten leren willen, of zij zullen ondergaan op de puinhopen van de democratie, die zij in haatverblindings tegen het moderne denken verzuimden, weigerden, te verdedigen tegen haar vernielers. En er zijn aanwijzingen, dat zelfs deze regerende democraten de tekenen des tijds beginnen te verstaan, en leren inzien, dat verzet geboden is. Zoal niet uit idealisme of morele overwegingen, dan toch uit zucht tot zelfbehoud.

n. Het beest moet worden verstikt of het zal ons allen verslinden

Amerika heeft blijkbaar genoeg van de bluff- en afperserspolitiek, spreekt bijna officieel en in ongezoeten termen zijn weerzin uit, toegejuicht door het volk, en niet alleen door dat van de Verenigde Staten. Frankrijk ervaart, dat er redenen te over zijn op te houden met zijn zwakke en al te tolerante houding. Het is duidelijk gebleken, dat wie de vriendschap koopt van de kannibaal daarmee niet veilig is voor zijn vraatzucht.

De eindeloze reeks schanddaden van de dictaturen, hun stompzinnig wrede rassenleer, hun permanent verraad, hun cynische woordbreuk en cynische nieuwe beloften, waaraan zij

niet van plan zijn zich te houden, hun onvermoeibare chantagepolitiek, hun oorverdovend bulderende dreigementen, hun verwaten hoogmoed, hun opzienbarende kwade trouw in elk opzicht, hun plunder- en moordpraktijken, hun stelselmatige vergiftiging van de jeugd en de sfeer in Europa, hun hele ongelofelijke terugval naar de barbaarsheid, hun onverzadigbare gulzigheid moeten ook de onwilligste, reactionairste democraten langzamerhand gaan dwingen hun houding te herzien. Het gevoel van eigen veiligheid, van waaruit de democratische grote heren belangstellend en hoopvol het bloedige experiment van de dictatuur gadesloegen, kan geen stand houden. Het beest van het geweld bedreigt alles en allen, en wie er heimelijk voordeel voor zichzelf van verwachten, worden op al te hardhandige wijze uit hun zoete dromen opgeschrikt. Het beest moet worden verstikt en uit Europa weggetrapt. Of het zal ons allen verslinden.

De democratie staat schuldig aan de groei van het beest. Zij zal de worsteling met het al veel te sterk geworden monster moeten aanbinden of er door vernietigd worden. Geen menselijk mededogen met het bloed en de tranen van de ontstellende menigte martelaars, geen christenzin, geen eerbied en liefde voor de eigen grondbeginselen hebben de democratie ertoe kunnen brengen de barbaarsheid uit te trappen, toen het nog een klein vuurtje was. Nu breidt de brand zich zo vervaarlijk uit dat geen huis meer veilig staat. Zal de zucht tot zelfbehoud haar nog tijdig de noodzakelijke prikkel geven om snel in te grijpen en een eind te maken aan de schande die immers ook haar bezoedelt?

o. President Roosevelt houdt de wereld een spiegel voor

Juist nu ik aan het slot van mijn betoog ben, komt het nieuws binnen van de boodschap die president Roosevelt⁴¹ gericht heeft aan het Parlement van de Verenigde Staten. *Over de buitenlandse toestand sprekende, verklaart hij dat overal nieuwe*

⁴¹ Franklin D. Roosevelt (1882-1945) was president van de Verenigde Staten van 1933 tot 1945.

*bedreigingen opdoemen. Godsdienst, democratie en internationale goede trouw – drie dingen, die bij elkaar behoren – worden bedreigd. Er komt een ogenblik waarop men bereid moet zijn de grondstellingen te verdedigen waarop kerk, regering en beschaving zijn gegrondvest. De wereld, aldus verklaart Roosevelt, is zo klein geworden en de aanvalswapenen zo snel, dat geen land veilig is zolang er nog één machtig land bestaat dat weigert zijn grieven door overleg te regelen. Het is voor de godvruchtige democratieën van de wereld gevaarlijk om onverschillig te blijven tegenover internationale wetteloosheid, waar die ook bestaat.*⁴²

Ziedaar: woorden een democratisch staatsman waardig. Eindelijk spreekt een van de groten, die al veel te lang zwegen, raakt de kwestie precies in de roos, en houdt de wereld de spiegel voor.

De woorden zijn mooi en geven beangstigend duidelijk de toestand weer.

p. De dreiging van een vernietigende oorlog

Welke daden zullen hierop volgen? Zullen de woorden zo goed verstaan worden dat de overige regerende democraten mét Amerika de strijd gaan opnemen tegen de dictaturen? Het is de hoogste tijd. De volken staan gereed te volgen. Zij vragen niet beter, zij snakken naar rust en veiligheid, naar de terugkeer van normale tijden en methoden. Het fascisme is geen historische fase, maar een historisch incident, dat geliquideerd kan worden als de democratie het werkelijk en vastberaden wil. Vóór het zichzelf liquideert in een onnoemelijk verwoestende oorlog...

Meent men, dat ik de ideologische oorlog predik? Er zijn doeltreffender middelen om het fascisme en zijn barbaarse dwangsystemen de ruggengraat te breken. De democratie,

⁴² Aangezien deze woorden door Roosevelt zijn uitgesproken als deel van de *State of the Union* op 4 januari 1939 lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat De Jong deze passage na het afronden van de brochure (in de kerstvakantie van 1938) ingevoegd heeft.

doorkneed in de wetenschap van economische en financiële mogelijkheden en noodzakelijkheden, kent ze maar al te goed. Ze mag niet lang meer aarzelen, ze toe te passen.

Want één ding staat vast voor iedereen die klaar en zonder zelfbegoocheling naar de toekomst durft te kijken. De onverzadigbaar eisende dictaturen zullen de democratische wereld een oorlog opleggen bij een laatste, ten enenmale onvervulbare eis, en wel op een moment dat hun het gunstigst is. Wanneer de democratie, uit vrees voor oorlog, het fascisme toestaat nog monsterachtiger uit te groeien zal zij een oorlog over zich afroepen, honderd maal wreder en vernietigender dan hij zelfs in 1938 geweest zou zijn.

q. De keuze tussen moord en menselijkheid

De democratie heeft (nog!) de keus. Zij kan volharden in haar misdadige toegeeflijkheid tegenover beulen, die zij uit kracht van haar beginselen met alle middelen moest trachten te vernietigen. Dat zal haar ondergang zijn, een ondergang in smaad en schande, en zij zal het zichzelf te wijten hebben. Zij kan zich ook te elfder ure haar hoge idealen herinneren en haar roeping in de wereld: de mensen in vrijheid te leiden naar het geluk. Dan zal zij geen geweld meer dulden tegenover weerlozen, geen moord en roof als staatsbezigheid; alle gemeenschap weigeren met moordenaars, plundergezellen, mensenjagers, rechtsverkrachters verraders en duizendmaal meinedigen. Dan zal zij het fascisme vernietigen, en de mensheid zal haar tocht naar een hoger leven in een betere toekomst kunnen voortzetten.

Nóg kan de democratie kiezen: tussen slavernij en vrijheid; tussen moord en menselijkheid...

Is de keuze zó moeilijk?

A.M. de Jong
Kerstvakantie 1938

Oorlogsjaren en de moord

Omdat het moet

Wies Defresne, met wie A.M. de Jong getrouwd was na het overlijden van zijn eerste vrouw, Co Koekebacker, zou later vertellen dat ze hem bezorgd gevraagd had: 'Moet je dat nou zo schrijven? Als de Duitsers komen, schieten ze je dood.'

Het antwoord van De Jong was eenvoudig: 'Ja, dat moet!'

Bron: Documentaire *Beste A.M.*

Verdriet

"Mijn vader was vanaf het eerste moment een vijand van de Duitsers toen die hier kwamen. Hij leed ontzettend aan wat anderen overkwam. Mensen die opgepakt werden, Joden die vervolgd werden, politieke gevangenen. Hoewel hij voor zichzelf eerst het gevaar niet zag en zich misschien ook in slaap heeft laten sussen omdat er lange tijd niets met hem gebeurde. Hij was geen man om in het verzet te gaan. Hij was zachtmoedig en vredelievend. Hij kon geen harde dingen doen. Zelfs tegenover de vijand niet – dat had hij niet gekund.

Hij verouderde heel sterk, vooral dat laatste jaar van zijn leven. Dat moet absoluut gekomen zijn door het verdriet dat hij had, om alle vrienden die weggehaald werden, gedood werden. De hele toestand heeft hij zich verschrikkelijk aangetrokken. Hij voelde

zich machteloos en van een stralende, jeugdige man is hij toen heel snel oud geworden.”

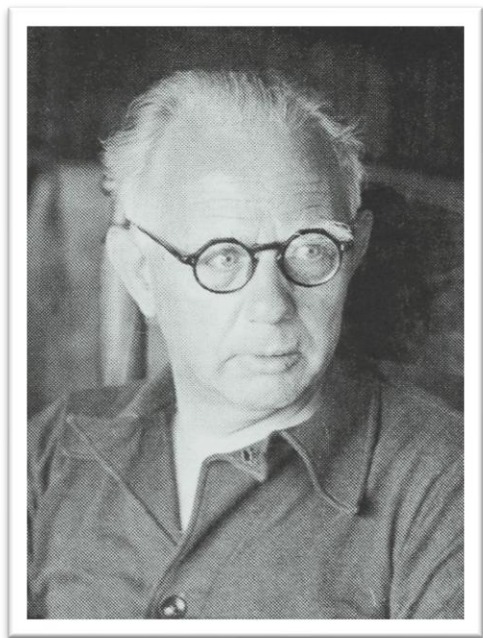

Dochter Gudi de Jong (1921- 2007)

De moord

“Ik was thuis. Ik heb de moordenaars binnengelaten. Ze kwamen met een smoes binnen en ik liet m’n vader met ze alleen. Ik vermoedde ook niets. Het ging over verduistering die niet in orde was. Ik ben de kamer binnengegaan. Ik hoorde m’n vader met ze praten in de hal. En ineens het schot...”

Dochter Gudi in de documentaire *Beste A.M.*

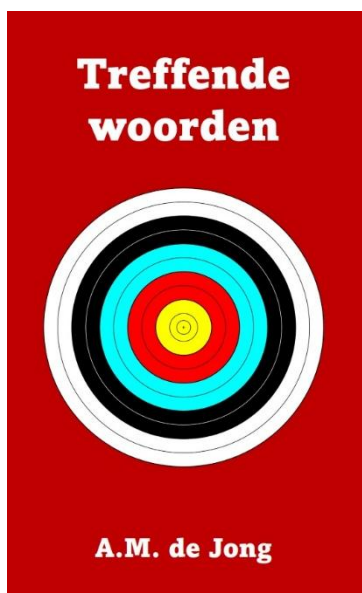
Ik schreef, omdat ik in volkomen goede trouw
en innige overtuiging het aanzag voor mijn *plicht*,
te waarschuwen, eer het voorgoed te laat,
eer alles verlopen is.

Voorwoord voor Notities van een landstormman - december 1917

A.M. de Jong

(29 maart 1888 – 18 oktober 1943)

Ook verkrijgbaar in deze serie:

KLIK HIER
VOOR MEER
INFORMATIE

Treffende woorden

Bloemlezing uit het werk van
A.M. de Jong

ISBN 9789083436432 160 blz.

De fragmenten in deze bundel zullen met instemming gelezen worden, een glimlach ontlokken, ontroering wekken. Misschien ook verontwaardiging en boosheid. Ze gáán ergens over! En hoewel ze gekozen zijn bij thema's die A.M. de Jong en zijn werk kenmerken, kunnen ze goed op zichzelf gelezen en verstaan worden.

Het was niet moeilijk in het indrukwekkende oeuvre van De Jong treffende woorden te vinden voor deze bloemlezing. Het was moeilijk om rondkijkend in de schatkamers van zijn nalatenschap zoveel moois en goeds te moeten laten liggen. De hoop is dan ook dat de lezer van deze bundel zelf ook weer op zoek gaat naar de rijkdom die deze markante schrijver naliet.

KLIK HIER
VOOR MEER
INFORMATIE

Mijmeringen van een
godzoeker
A.M. de Jong

ISBN 9789083436456 80 blz.

Het is maar weinigen gegeven zo over God te spreken dat het niet vervelend wordt.

A.M. de Jong verwierp resoluut het dogmatische godsbegrip van schuld, straf en voorbeschikking, dat hem als kind was bijgebracht. Maar hij bleef zijn hele leven een hartstochtelijk godzoeker, iemand die tastte naar het geheim van het leven en met grote verwondering het menselijk bestaan en de ganse kosmos bezag. In acht *Mijmeringen van een godzoeker* deelt hij zijn ervaringen en bevindingen met zijn lezers. Daarbij gaat hij niet altijd zachtzinnig te werk, maar wie de eigen overtuiging onder de loep wil nemen en tegelijkertijd verder en dieper op ontdekkingstocht wil gaan, zal in De Jong een betrouwbare reisgenoot vinden.

Wellicht ook interessant:

[KLIK HIER](#)
VOOR MEER
INFORMATIE

www.amdejongmuseum.nl

info@amdejongmuseum.nl

www.morgenlanduitgeverij.nl

info@morgenlanduitgeverij.nl